

SASAM®
ENSTİTÜSÜ
ISSN: 2459-0738

ANALİZ
YIL: 2 SAYI: 8 EYLÜL 2016

ÇALIŞMA HAYATI VE DEĞERLER

SASAM Değerler Çalıştayı Derlemesi

Sağlık-Sen Stratejik Araştırmalar Merkezi
Sağlık-Sen Strategic Research Centre

SASAM
ENSTİTÜSÜ

Sağlık-Sen Stratejik Araştırmalar Merkezi
Sağlık-Sen Strategic Research Centre

SASAM YAYINLARI
YIL: 2 • SAYI: 8 • EYLÜL 2016
ISSN: 2459-0738

Sağlık-Sen Adına İmtiyaz Sahibi

Metin MEMİŞ
Genel Başkan

Genel Yayın Yönetmeni

Mustafa ÖRNEK

Yayın Kurulu

Mustafa Örnek, İdris Baykan, Abdülaziz Aslan, Murat Kalem,
Prof. Dr. Mustafa Necmi İlhan, Doç. Dr. Mehmet Merve Özaydın,
Dr. Özcan Kars, Mehmet Atasever, Arş. Gör. Mehmet Gözülü,
Elif İşlek, Nihan Ready, Onur Burak Barkan,
Defne Demet, Elif Kökçel, Oğuzhan Adsız

EYLÜL 2016

2.000 Adet

Grafik Tasarım

Sedat ALTUĞ

Baskı:

İvedik Organize Sanayi Ağaç İşleri Yapı Kooperatifi
1377. Sokak No: 32/34 Yenimahalle / ANKARA
T: 0 312 395 81 12 pbx
F: 0 312 395 81 14

SAGLIK-SEN GENEL MERKEZİ

GMK Bulvarı Özveren Sok. No:23
Demirtepe/ANKARA
Tel: 444 1995 Faks: (0312) 230 83 65
www.sagliksen.org.tr

sasamenstitusu

sasamenstiti

sagliksen

SagliksenGenelMerkezi

SUNUŞ

Metin MEMİŞ
Sağlık-Sen Genel Başkanı
SASAM Enstitüsü Başkanı

*"Gerçekten insan için kendi çalışmasından başkası yoktur.
Onun çalışması değerlendirilecek.
Sonra onun karşılığı eksiksiz olarak ödenecektir."
Necmî, 39/41*

Sağlık-Sen, Memur-Sen Konfederasyonumuzun üye sayısı en çok olan ikinci sendikasıdır. Sağlık Bakanlığı ile Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığında çalışan yaklaşık 450 bin çalışanın 220 bini sen-

dikamız üyesidir. Bu iki Bakanlıkta yetkili sendikayız. Yani bütün çalışanların hakları ve çalışma koşulları konusunda Hükümetin muhatap aldığı sendikayız. Hatasıyla sevabıyla 20 yılı geride bırakmış bir hareketiz.

Erdemlilik, değer, insan merkezlilik, diğerkâmlık, adalet gibi ilkeler belirleyerek sendikal hayatta farklı bir çizgide yürüme gayreti içinde olduk. Toplumun içinden doğmuş bir hareket olarak, elbette toplumu etkileyen sorunlardan bizler de etkileniyoruz. Siyasal, sosyal ve kültürel problemlerin etkisinde kalıyoruz. Çalışanları, işverenleri, politikacıları, hakkaniyete, emeğe, adalete, şaşkınlıktan çıkar temelli ilişkilerin gün geçtikçe büyüdüğü sorunlar yaşıyoruz.

Sağlık ve sosyal hizmet kurumlarında, en zor durumda, en muhtaç durumdaki insanlara hizmet sunuyoruz. Allah'ın rahmetinin, şafî sıfatının tecellisine vesile olmak için çalışıyoruz. Ancak ne yazık ki, çoğu zaman bunun farkında olamıyoruz.

Çünkü o mekânlarda hizmet sunanlar ile hizmet alan insanlar arasındaki saf ilişkiyi, insani atmosferi bozan pek çok hastalığımız bulunuyor.

Aslında toplumsal ilişkiler bağlamında yaşadığımız sosyal hastalıkların dramatik versiyonlarını hastane koridorlarında, bakımevlerinde, huzurevlerinde görüyoruz. Biz böyle bir ortamda önce kendi evimizin önünü temizleyerek, fitri bağlamda toplumsal yenilenmeye katkı sunmak istiyoruz. Sendikal politikalarımızı hitap ettiğimiz kitlenin maddi ve manevi kalkınmasını birlikte sağlayacak şekilde geliştirmek istiyoruz. Yapılan çalıştaylardan elde ettiğimiz birikimleri sağlık ve sosyal hizmet alanlarında uygulamaya çalışacağız. Teşkilat mensuplarımızdan başlayarak, değer kavramını hayatımıza taşıma gayreti içinde olacağız.

ÇALIŞMA HAYATI VE DEĞERLER

1. GİRİŞ

Hayatın ve onun sürdürülebilirliğine ilişkin tüm faaliyetlerin ana öznesi olan insanın, doğasının ve sınırlarının keşfi tüm ekonomik ve sosyal sistemlerin temel gayesi olmuştur. İnsanın doğası ve sınırlarına kendi varlık bütünlüğü içinde saygı duyan sistemler, büyük medeniyet birikimlerinin ortaya çıkmasına kaynaklık etmişlerdir. Ancak bu varlık bütünlüğüne saygı ilkesi her

zaman korunamamış, bu durum hayatın sürdürülebilmesi ve kaynakların optimal kullanılması konusunda önemli sorunları ortaya çıkarmıştır.

Değer, belirli bir davranış ya da tutumun ortaya çıkmasında rehber olan eğilimler ve inançlar olarak özetlenebilmektedir. Bu çerçevede insan hayatının amacına karşılık gelen bireysel ve sosyal bir tercihin sonucu

olarak ortaya çıkan belirli bir davranış biçimi veya daimi bir inanç olarak da tanımlanabilir (Rokeach;1973; Fındıklı;2013:4). Bireylerin sahip olduğu bu inançların toplumsal nitelik kazanması hiç kuşkusuz toplumca sahiple-nilmesine bağlıdır. Değerlerin oluşumunda insanın yaratılışından kaynaklanan etkilerin yanında toplum yaşamının da önemli etkileri vardır. Toplumsal yaşantı içerisinde insanın yaratılışı ve varlığı ile uyumsuz değerlerin güç kazanması, birey ve toplum yaşantısı üzerinde önemli dengesizlik hallerinin orta-ya çıkabilmesine neden olmaktadır.

Farklı değerler sistemlerine sahip olsa da bütün toplumlarda değerlerin, toplumsal yapı ve kurumları ile olan ilişkilerinin tartışıldığı görülebilmektedir. Küresel ilişkiler sisteminde hâkim olan ekonomik ve sosyal sistem dayatmaları tüm toplumlar için evrensel bir takım kuralları inşa etse de inanç,

yaşayış, coğrafya, dil ve kültür gibi birçok alandaki farklılıklar kurumlara yüklediğimiz anlamları farklı kılabilmektedir. Bu çerçevede çalışmamızın özel amacını oluşturan değerler ve sendikacılık ilişkisinin araştırılması da bu hassasiyetlerin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Lakin kendi değer sistemiyle ilişkilendiremediğiniz yapıların uzun dönemli ve başarılı olamadığı, bireysel ve toplumsal faydalara cevap veremediği görülmüştür.

İnsan hayatının korunması tarih boyunca birçok düzenlemeye konu olmuş ve bu amaca ulaşmada çeşitli kurumlar oluşturulmuştur. 19.Yüzyılda sanayileşmenin üretim ilişkilerinin temelini oluşturması ekonomik ve sosyal yapıda köklü değişimlerin ortaya çıkmasına neden olmuş ve emek, üretim ilişkilerinin temel bir bileşeni olarak kabul görmüştür. Ancak dönemin hâkim felsefi

19.Yüzyılda sanayileşmenin üretim ilişkilerinin temelini oluşturması ekonomik ve sosyal yapıda köklü değişimlerin ortaya çıkmasına neden olmuş ve emek, üretim ilişkilerinin temel bir bileşeni olarak kabul görmüştür.

paradigmasının bir sonucu olarak sunulan doğal düzen yaklaşımı, ekonomik ve toplumsal ilişkilerin belirlenmesinde piyasa şartlarına göre kurgulanmış bir sistemsel yapıyı dayatmıştır. Dağılan feodal sistemin kent merkezlerine hareketi ile yoğun bir nitelik kazanan emek arzı karşısında sınırlı bir gelişime bağlı olan emek talebinin yetersizliği ve buna bağlı dengesizliği çalışanlar üzerinde çalışma şartları temelinde önemli sorunların ortaya çıkmasına kaynaklık etmiştir. Bu süreçte hak arama mücadelesinin bir aracı olarak güç kazanan sendikacılık, demokrasi ve temel haklarda yaşanan gelişmelerle ekonomik ve sosyal sistemin ana unsurlarından biri haline dönüşmüştür.

19.Yüzyıldan itibaren içinde bulunduğu sosyal düzene karşı tepki duyan bir niteliğe sahip olarak gelişen Batı sendikacılığının, politika ve taleplerinin de bu yapıdan etkilendiğine şahit olunmuştur. Sanayileşmiş Batı ülkelerinde işçi sendikalarının tarihsel gelişim içerisinde parçası oldukları toplumun sosyal düzenine karşı çıkış biçimleri, sosyal hakların elde edilmesinde toplu mücadele yöntemlerinin ağırlıklı bir yere sahip olmasına neden olmuştur (Selaçoğlu,1995:6). Batı toplumlarında sınıfsal farkların toplumsal hayata yansımalarına karşı bir tepki olarak gelişen sendikacılığın çatışmacı bir kimlikle kendisini tanımladığı ve sınıfsal bir tepki ile toplum hayatında yer edindiği görülmüştür. Bu yaklaşımın Batı bilim düşüncesinin akli yücelten pozitivist felsefe ile uyumlu olduğunu söylemek de mümkündür.

Batı toplumlarında sınıfsal farkların toplumsal hayata yansımalarına karşı bir tepki olarak gelişen sendikacılığın çatışmacı bir kimlikle kendisini tanımladığı ve sınıfsal bir tepki ile toplum hayatında yer edindiği görülmüştür. Bu yaklaşımın Batı bilim düşüncesinin akli yücelten pozitivist felsefe ile uyumlu olduğunu söylemek de mümkündür.

Batı medeniyetinin insan madde ilişkisini rasyonalistik ve mekanistik bir çerçeveye oturtması, birey bağlamındaki zihinsel dönüşümün bencil ve menfaat merkezli bir niteliğe sahip olmasına neden olmuştur. Tüm ekonomik faaliyetlerin tabiat kanunlarına göre kurgulanması, bireysel menfaatlerin sosyal düzeni sağlayacağı varsayımıyla bütünleştirilmiş, insan iradesi ve ahlakının dikkate alınmadığı bir yapıyı ortaya çıkarmıştır.

Aydınlanma düşüncesinin etkisi altında gelişen 18. Yüzyıl sonrasındaki dönem “tabiat kanunlarının sürekliliği ve düzenliliğinden hareketle” akli esas alan bir bilimsel yaklaşımın sosyal bilimlere uyarlanmasına neden olmuştur. Bu süreçte Batı medeniyeti bilimi sadece akla indirgeyerek ona tanrısallık yüklemiş ve bu yolla paganist bir inancın temelini atmıştır (Şimşek,2013:2-3).

Maddi dünyaya ilişkin hedeflerin akıl yoluyla tüm çabaların ana hedefi haline gelmesi, üretim ve çıkarların maksimize edilmesi çabası üzerinde yapılan bir toplumsal sistemin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu yapı içerisinde emeğin örgütlenme gücünü temsil eden sendikalara da elindeki toplu pazarlık ve grev gibi yöntemleri kullanarak çıkarlarını koruma ve geliştirme görevi verilmiştir.

Batı medeniyetinin insan madde ilişkisini rasyonalistik ve mekanistik bir çerçeveye oturtması, birey bağlamındaki zihinsel dönüşümün bencil ve menfaat merkezli bir niteliğe sahip olmasına neden olmuştur. Tüm ekonomik faaliyetlerin tabiat kanunlarına göre kurgulanması, bireysel menfaatlerin sosyal düzeni sağlayacağı varsayımıyla bütünleştirilmiş, insan iradesi ve ahlakının dikkate alınmadığı bir yapıyı ortaya çıkarmıştır. (Şimşek, 2013:4) Bu durum ahlak kanunlarının sosyal alanda haksızlık ve eşitsizliklerle mücadele şansını azaltarak, toplumsal yapıda önemli ahlaki sorunların ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Bugün modern toplumlardaki çalışma olgusunun ağırlıklı olarak Sanayi Devrimi ve sonrasındaki süreçte şekillendiği görülmektedir. Sanayileşmenin sonucu olarak üretim araçlarından yoksun olan bireylerin ücretli çalışmaları, yeni bir çalışan sınıfı olan işçiliğin ortaya çıkışını beraberinde getirmiştir. Tarih boyunca tüm toplumlarda çalışmanın niteliğini ve sınırlarını belirleyen birçok değer ortaya çıktığına şahit olunmuştur. Bu değerleri, önemli ölçüde toplumların inanç biçimlerinin belirlediği görülmüştür. Örneğin

pre-modern toplumlarda, çalışmaya yüklenilen anlamların günümüzden oldukça farklı olduğu görülmektedir. Batı dillerinde çalışma anlamına gelen “travail”, Latince işkence aleti olan “tripalium”dan türemiştir. Yine Romalıların çalışma için kullandıkları “labour”(ya da labor) sözcüğü de, “zahmet” “yorgunluk”, “acı”, gibi çağrışımlara sahiptir. Çalışma Antik çağda düşünürler arasında köle sınıfa özgü “aşağılık” bir kavram olarak değerlendirilmiştir. Çünkü çalışma bir “zorunluluk” gereği “beden üzerinde bir denetim” kurma sürecidir. Oysa bu dönemde filozoflar arasında birçok konuda ihtilaf olmasına rağmen, çalışmanın kölelere özgü aşağılık bir iş olduğu konusunda ittifak bulunmaktadır (Bozkurt; 2000:18).

Kapitalist sanayi üretiminin büyük miktarda işgücüne ihtiyaç duyması ile sanayi öncesi toplumların tembel insan tipolojisi önemli bir çelişki oluşturmuştur. Hıristiyan inancının geleneksel çileci insan tipine odakladığı yaklaşım Protestanlık ile değişime uğramıştır. Protestanlık, Tanrı ile kul arasındaki aracı kurumları devreden çıkartarak, kişiyi sadece Tanrı ile baş başa bırakmıştır. Dolayısıyla gelişmenin önündeki gelenekten kaynaklanabilecek engellerin tasfiyesi için uygun bir ortam doğurmuştur. Hedonist yaşam biçimine ve gösteriş tüketimine karşı çıkmıştır. Bu da modern kapitalizmin gelişme aşamasında ortaya çıkan, kendisini gelenekselliğin ayak bağlarından kurtarmış, yaşama zevkini bırakıp kendisini çalışmaya vermiş olan akılcı, püriten kişilik tipi ile modern kapitalizmin gelişimi için son derece uygun bir ethos geliştirmiştir. Böylece, Aydınlanmanın da en büyük özlemi olan

“akıl yönettiği bir toplum”un hâkimiyeti ilan edilmiştir. Geleneksel doğal insan değiştirilmiş ve arzular büyük ölçüde bastırılmıştır. Weber’in deyişiyle, başlayan acımasız rekabet savaşında saflık bozulmuş ve buna karşılık büyük servetler kazanılmıştır; ancak kazanılan bu servetler tekrar faize yatırılarak para ekonomik yaşama yeniden sürülmüştür (Bozkurt;2000:29).

Sanayi toplumlarının üretim-tüketim dengesi bağlamında yaşadığı kriz Protestan ahlakı olarak tanımlanan çalışma etiği anlayışında da önemli bir değişim yaratmıştır. Üretim toplumunun yerini tüketim toplumu ve kalıplarının aldığı yeni dönemde memnuniyetsizlik ve güvensizlik yeni tüketim kalıplarının temelini oluşturmuştur. Reklam, medya ve pazarlama teknikleriyle her türlü başarının ulaşılabilirliği aldatmacası, ahlaki değerlerden de yoksun olan yapılarda önemli insani dramalara dönüşmektedir. Tatmin duygusunun en kısa zamanda ve en az maliyetlerle elde edilme çabası, narsist ve bencil kişilik tipinin tüm toplumda idealize edilmesine neden olmaktadır. Hedonistik, bencillik ve ruhsal fakirlik, bireyin her türlü faydasının toplumsal değerlerin önünde yer almasını sağlayarak toplumsal çözümü derinleştirmektedir.

Batı medeniyetinde birey kavramının “individual” kavramından türetildiği görülmektedir. Kavram ortaçağda “asli bölünmezlik” anlamında kullanılırken 17. yüzyıl Avrupası’nda “yalnız başına yapabilen” kişi anlamında kullanılmıştır. Bu çerçevede Batı düşüncesinde birey, salt akıl ve epistemolojik bilgi ile sekülerlikten hareket eden

dualiterist akla sahip, kendi kendine yeten ve yalnız yaşayabilen, hak ve özgürlükleri referans alan, madde ruh ayrımı tasavvuruna dayalı, sınıflı ve eşitsizliğe dayalı “gücü” merkeze alan bir zihin inşasına sahiptir (Şimşek;2013:116). Bu birey yapısının inşa ettiği tüm sosyal kurumlarda da bu özellikleri görebilmek mümkündür.

Farklı bir medeniyet geleneğinden gelen Türk-İslam toplumsal yapısında ise insan tipine ilişkin özelliklerin Batı düşüncesine göre çok önemli farklara sahip olduğu görülecektir. “Ben cinleri ve insanları ancak bana kulluk etsinler diye yarattım” (Zariyat;56) ayeti varlığın ontolojik temelini inşa etmektedir. İnsanın bu amacını unutmaya yatkın bir varlık olması ve bundan dolayı ilahi cezaya maruz kalabilmesi insan tanımının ontolojik vahiy merkezli, anti materyalist bir tanımla ele alınmasına neden olmuştur. İnsanın kulluk fonksiyonu ile tanımlanması sosyal hayattaki tüm pozisyonlarını bu manevi hayatının sınırlarına göre biçimlendirmesinin istenmesinden kaynaklanmaktadır. Buna göre Türk-İslam düşüncesinde fert, ilahi ruhtan oluşan ve ontolojik bilgiye sahip, seküler ve metafizik aklın oluşturduğu bütüncül akıldan hareket eden, kulluk ihtiyacı içinde olan, İslam düşüncesinin “bir”likçi düşüncesine sahip, toplumcu bir hayat anlayışına dayalı, ben içinde “biz”ci yaşam tarzını benimseyen, madde-ruh birlikteliğine dayanan yaşam tasavvuruna sahip, sınıfsız, eşitliği amaçlayan adaleti merkez alan yapıda fert inşasını hedefleyen özelliklere sahiptir (Şimşek;2013:113-116).

Farklı bir medeniyet geleneğinden gelen Türk-İslam toplumsal yapısında ise insan tipine ilişkin özelliklerin Batı düşüncesine göre çok önemli farklara sahip olduğu görülecektir. “Ben cinleri ve insanları ancak bana kulluk etsinler diye yarattım” (Zariyat;56) ayeti varlığın ontolojik temelini inşa etmektedir. İnsanın bu amacını unutmaya yatkın bir varlık olması ve bundan dolayı ilahi cezaya maruz kalabilmesi insan tanımının ontolojik vahiy merkezli, anti materyalist bir tanımla ele alınmasına neden olmuştur. İnsanın kulluk fonksiyonu ile tanımlanması sosyal hayattaki tüm pozisyonlarını bu manevi hayatının sınırlarına göre biçimlendirmesinin istenmesinden kaynaklanmaktadır.

İslam düşüncesinde çalışma sadece çalışan ve çalıştıran arasında kalan bir sınırlılığa sahip değildir. Maide suresinin birinci ayetinde “Ey iman sahipleri! Akitlerinize (ukûd) sadık olunuz” buyrulmuştur. Akitler veya ukûd kelimesi İslam müfessirlerine göre insanın kendisiyle, dünyayla ve Allah’la olan ilişkilerinin tamamını kapsamakta; bütün insan hayatının manevi boyutunun gözetilmesinde bir “dürüstlük bildirisi” olarak belirmektedir. İslam’ın çalışma ahlakının temelini, tüm insan edimlerinin kaçınılmaz manevi karakteri ve kişinin edimlerinden ötürü yalnızca işçiye veya işverene karşı değil, işin kendisine karşı da taşıdığı sorumluluk oluşturur. Bu sorumluluk da çalışanın, işini elinden geldiğince mükemmel yapması demektir (Nasr,2009:144).

İslam düşüncesinde çalışmanın ahlaki bir nitelik kazanmasındaki ilk husus, kişinin kendisini ve ailesini geçindirmek için yaptığı her işin Allah katında vacip ibadetler kadar değerli olduğu şeklindeki şer’î hükümdür. Bu hüküm çalışmanın ibadet niteliğinde ve kulluğun bir gereği olarak şekillenmesine kaynaklık etmektedir. Ancak İslam, Protestanlığın bazı çeşitlerinde olduğu gibi, çalışmak için çalışmayı erdem olarak kabul etmez. İslami bakış açısı, insanın ihtiyaçlarını ve bireyin kendi içinde ve sosyal hayatında kurması gereken dengeyi gözeterek çalışmasını bir fazilet sayar. Ancak çalışma eylemi, bir kişinin kendisinin ve ailesinin ihtiyaçlarını karşılaması ihtiyacı her zaman kontrollü olarak yürütülmesi gereken bir nitelikte görülmüştür. Kur’ân’da hayatın geçiciliğine, hırs ve tamahın tehlikelerine ve servet birikiminden kaçınmanın önemi-

ne yapılan vurgularla, çalışmada aşırıya gitmenin önüne geçilir. Hayattaki her şey gibi çalışma da, İslam’ın her birey ve İslam toplumu için oluşturduğu hayat nizamındaki denge çerçevesinde anlaşılmalı ve yerine getirilmelidir (Nasr;2009:146).

“İslam düşüncesinde çalışarak kazanç elde edilmesi ve ferdin sadece kendi ihtiyaçlarını sağlamanın yanında toplumsal menfaati de göz önünde bulunduracak kadar ehliyet ve liyakat sahibi olması istenmektedir. Bu esas üzerine İslam ilimleri farz-ı kifaye olarak gördükleri her bir meslekle uğraşanlara, bu mesleğin ilmine vakıf olmayı şart koşmuş ve İslami literatürde meslek bilgisi ve ehliyeti anlamına gelen “çalışma ilmi” (ilmü’lkesb) kavramı geliştirilmiştir. İslam’ın insanları bedeni ibadetlerin yanında mali ibadetlerle de sorumlu tutması, fertlerin kendi ihtiyaçları yanında toplumsal huzur ve mutluluğa hizmet etmeleri sorumluluğunu getirmiştir. Fertlerin kazançlarını nereden sağladıkları ve nereye harcadıkları konusunda sorgulanacak olmaları, toplumsal mutluluğun gözetilmesine yönelik bir durumdur. Bu açıdan Batı toplumsal yapılarından farklı olarak toplumdaki sosyal ve iktisadi tabakalaşmanın derinleşmesinin önlenmesi ve insanlar arasında dayanışmanın geliştirilmesi için dinen sınırları belirlenmiş zekat ve kişilerin iradesine bırakılmış sadaka gibi kurumların, çalışmanın İslami değerleri arasında sayılabilmesi mümkündür (Azizova, 2011:44-45).

Çalışma değerlerimizin temellerini belirleyen din ve ahlak kurallarının günümüz çalışma ilişkilerine aktarılması gerekliliği, bir medeniyet ve kalkınma sorunu olarak karşımızda durmaktadır. Böyle bir ihtiyacın

İslam düşüncesinde çalışmanın ahlaki bir nitelik kazanmasındaki ilk husus, kişinin kendisini ve ailesini geçindirmek için yaptığı her işin Allah katında vacip ibadetler kadar değerli olduğu şeklindeki şer'î hükümdür. Bu hüküm çalışmanın ibadet niteliğinde ve kulluğun bir gereği olarak şekillenmesine kaynaklık etmektedir.

gereklerini yerine getirme sorumluluğundan hareketle Sağlık-Sen Ocak 2016'da İstanbul'da gerçekleştirdiği bir çalıştayla, meselenin tartışılmasına kaynaklık edecek bir başlangıcı gerçekleştirmiştir. Ülkemizin, sahasında uzman birçok akademisyen ve düşünürünü bir araya getiren çalıştay, önemli değerlendirmelere kaynaklık etmiş ve bu uzun yoldaki yürüyüşün ilk adımını oluşturmuştur. Hiç şüphesiz uzun asırlara sâri bu sorunun birkaç çalıştayla çözüme ulaşma imkânı yoktur. Ancak çalıştay, sendikacılık ve değerlerimiz arasındaki ilişkiyi kurma çabasının bir başlangıcı olması ve bu doğrultuda yürünmesi gerektiğine ilişkin güçlü bir duygunun oluşmasını sağlamıştır.

Sendikacılık ve değerlerimiz ilişkisinin tartışıldığı çalıştayda, ağırlıklı olarak çalışma yönteminin belirlenmesi ve ortak bir dilin kullanılabilmesi için kavramsal analizlere daha fazla yer verilmiştir. Katılımcılar, "hak", "değer", "hukuk", "erdem", "adalet" ve bu kavramlarla ilişkili birçok kavrama ilişkin önemli analizler gerçekleştirmişlerdir. Çalışmaya ilişkin bu analiz raporumuz da tekrarlardan arındırılmış sade bir sunumu takdim amacını taşımaktadır. Konunun taraflarına ve ilgililerine çalıştaydaki tartışmalara ilişkin bir özet ve değerlendirme sunma amacını taşıyan bu dokümanın, yeni değerlendirilmelere kaynaklık etmesini ve yeni çalıştaylarımızda referans olmasını Cenab-ı Allah'tan dileriz.

* AZİZOVA, Elnure, (2011) Hz. Peygamber Döneminde Çalışma Hayatı ve Meslekler, İSAM Yayınları, İstanbul.

* BOZKURT, Veyssel (2000) Püritanizmden Hedonizme Yeni Çalışma Etiği, Alesta Yayınevi.

* FİNDİKLİ A., Mine (2013) İş Değerleri ve Çalışma Hayatına Yansımaları, Beta Yayınları, İstanbul.

* NASR, Seyyid Hüseyin (2009), "İslami Çalışma Ahlakı", İş Ahlakı Dergisi, Turkish Journal of Business Ethics, Mayıs May 2009, Cilt Volume 2, Sayı Issue 3, s. pp. 143-151

* ŞİMŞEK, Osman (2013) Yeni Ahlak Toplumunu İnşası, Gazi Kitabevi, Ankara.

2. HAK VE DEĞER KONULARINA KAVRAMSAL BAKIŞ

Arapça kökenli kavram olarak hak, lügat itibariyle asıl olan, sabit olan, doğru olan, adalet, herkesin meşru iktidarı, bir şey üzerinde malikiyet, emek, pay ve din gibi anlamlara sahiptir ve bütün bu anlamlar insanla ilişkilidir. Ayrıca, hakkın yukarıda verdiğimiz anlamları 'kesinlik', 'doğruluk' ve 'genellik' içerir. Bir başka ifadeyle insandan insana değişmesi mümkün olmayan, herkes tarafından benimsenen, kabul edilen bir kavramdır. Bu yönüyle hak kavramı evrenseldir, tüm insanlık bilincinin olmazsa olmazlarından.

Bununla birlikte, hakların insanlara sunulması ve korunmaya alınması, yükümlülüklerin de belli bir düzen içinde yaptırımlara bağlanması, bir sistemi ortaya koymaktadır

ki buna bazen hukuk, bazen de hukuk sistemi denilir.

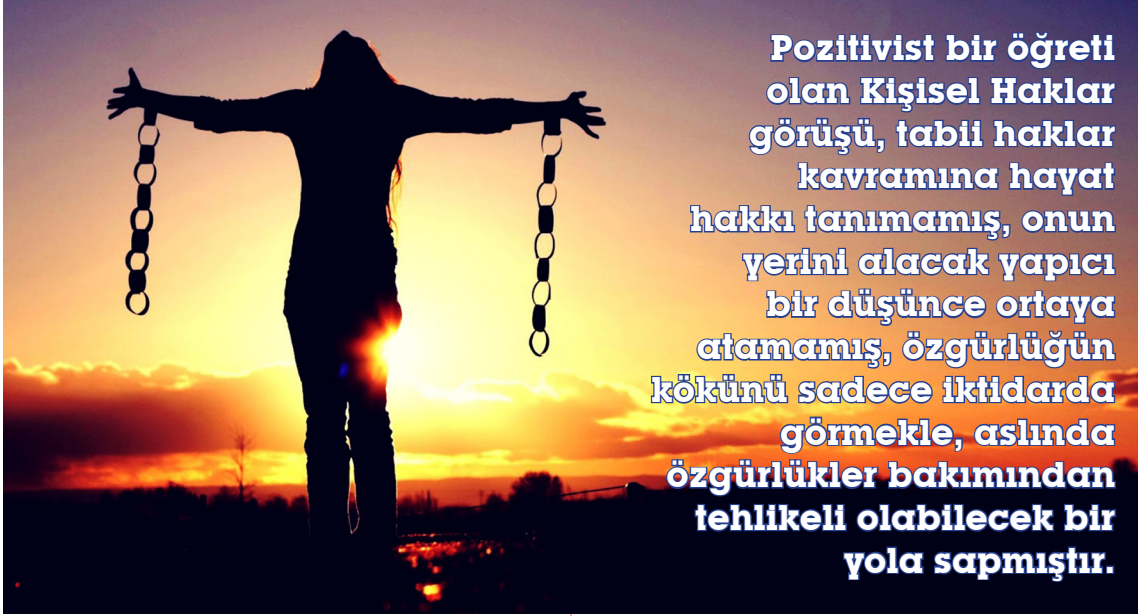
O halde hukuku tanımlarsak: "İnsanlar arası ilişkileri biçimlendiren, onlara görünür ve algılanabilir bir düzen veren, adalete yönlendiren normlar bütünüdür" diyebiliriz. Ancak insanlık; bir arada yaşamaya başladıktan ve bu yaşam için bazı kurallar belirledikten, bir başka deyişle hukuku oluşturduktan bu tarafa, "var olan hukuk-olması gereken hukuk" ayırımını yaşamaktadır.

İnsan, doğuştan belirlenmiş hak ve özgürlüklere sahip olan bir varlıktır. Aynı zamanda toplumsal özelliği olan varlıktır. İlahi olmayan hukuk sistemlerinde insan 'birey' ve 'kişi / kişilik' olarak iki ayrı yönüyle değerlendirilmektedir.

İnsan, doğuştan belirlenmiş hak ve özgürlüklere sahip olan bir varlıktır. Aynı zamanda toplumsal özelliği olan varlıktır.

Pozitivist bir öğreti olan Kişisel Haklar görüşü, tabii haklar kavramına hayat hakkı tanımamış, onun yerini alacak yapıcı bir düşünce ortaya atamamış, özgürlüğün kökünü sadece iktidarda görmekle, aslında özgürlükler bakımından tehlikeli olabilecek bir yola sapmıştır.

İnsanı birey veya kişi olarak iki ayrı şekilde değerlendirmek, Batılı Hukuk Öğretlerinde iki farklı görüşü ortaya çıkarmıştır. Birincisi, insanı (bireyi) temele alan 'Tabii Hukuk' görüşü ikincisi de insanı, toplumun bir parçası ve toplum tarafından belirlenen bir değer (kişi) olarak kabul eden 'Kişisel Haklar' görüşüdür.

Tabii Hukuk Öğretisine göre; birey hak sahibidir ve özgürdür. Özgürlüğü hak sahipliğinden de önce gelir ve doğuştandır. O halde bireyin hak sahipliği tanınmalı, özgürlük durumu hukuksal forma kavuşturulmalıdır. Bu görüş, tarih boyunca var olagelmiş, fakat uygulama alanını çok zor bulabilmiştir. Fransız Devrimi ile Tabii Hukuk Öğretisinin toplumlara olanca gücüyle yayıldığı ve etkili olduğu ileri sürülse de, topluma hâkim olan burjuva sınıfının haklarının teminat altına alınmasıyla bu etki ortadan kaldırılmış, Fransız Devrimi'nin göz boyacılığı, insanı bir "kişi" olarak tanımlamakla son bulmuştur.

Günümüz Pozitivist Hukukunu doğuran ve geliştiren Kişisel Haklar Öğretisi 'ne göre ise, insan sadece birey değil, toplumun da bir parçası, üyesidir. Hakları ve yükümlülükleri, ilişkide olduğu toplum içinde ve toplum tarafından belirlenir. Bir başka ifadeyle insanların hakları, ödevlerinin karşılığı olarak tanımlanır.

Tarihi seyir içerisinde, hakların toplum/devlet imkânları ile sınırlı olabileceği yaklaşımını ihtiva eden kişisel bakış açısı, zamanla daha ileri gitmiş, birbirine zıt düzenlemeler ve birbiriyle çelişkili uygulamalarla, hak ve hürriyetlerin çok kolay kısıtlanabileceği hukuk dışı düzenlemelere 'meşruiyet kazandırmaya' yaramıştır.

Pozitivist bir öğreti olan Kişisel Haklar görüşü, tabii haklar kavramına hayat hakkı tanımamış, onun yerini alacak yapıcı bir düşünce ortaya atamamış, özgürlüğün kökünü sadece iktidarda görmekle, aslında özgürlükler bakımından tehlikeli olabilecek

bir yola sapmıştır. Buna karşılık insanların fitratında yaşayan Tabii Hukuk, devletler tarafından yeterince benimsenmemiş, fakat insanın düşünmeye başlamasından bu yana kişiliğinde saklanmış ve geliştirilmiştir.

Başlangıçta, “insanların birey olarak yaşayabilmeleri veya toplumdışı kalabilmeleri mümkün olmayacağından, toplumun kurallarına uymak zorunda oldukları” görüşünden yola çıkılarak günümüzde, “Toplumun kurallarını, temsilcisi olan devlet düzenler ve dolayısıyla insanların temel hak ve hürriyetleri, devletin kendilerine yüklediği yükümlülüklerin karşılığı olarak tanıdığı kadardır” anlayışına gelinmiştir.

Hakların birtakım ödevler karşılığında tanımlanabileceği/tanımlanabileceği anlayışında, özgürlüklerin gerçek anlamda varlığından bahsetmek mümkün değildir. Bu yaklaşım sonucunda kılık-kıyafetten özel hayata, siyasî haklardan medenî hayata kadar tüm alanlar devletin düzenleme sahasına girmiştir.

Aynı şekilde hak ve ödevlerin neler olduğu ve uygulamanın nasıl olması gerektiğini belirlemeyi, ‘salt insanın özgürlük alanı içinde’ saymak da, insanın toplumsallığına aykırı bir anlayıştır. İnsan doğasında var olan bencilliğin ön plana çıkabileceği açıklama gerektirmeyecek kadar nettir.

Kur’an’ı Kerim’de Kalem Suresinde hak ve ödevlerle ilgili öngörü, yukarıdaki iki farklı anlayışı insan fitratına uygun şekilde ortaya koymaktadır. Burada;

- Hakların tamamen bireyin kendisine bağlı

ve kullanımına açık olduğunu,

- Herhangi bir zorlamanın olmadığını,

- Salt insanın özgürlük alanı içinde bulunduğunu, ancak hakkı yaratan, tanımlayan ve bahşedenin iradesi doğrultusunda kullanılması halinde istenilen sonuca ulaşılabileceğini, gerçekten insanların onur içinde yaşamalarına ilişkin ister etik ister ahlaki denilsin, fakat insaniliği ve toplumsallığı inkâr edilemeyecek ilkeler konulduğunu görmekteyiz.

“Biz onlara da belâ verdik, bahçe sahiplerine verdiğimiz gibi. Hani onlar sabah olunca bahçeyi mutlaka devşireceklerine yemin etmişlerdi. İstisna da etmiyorlardı (“inşa-Allah” demiyorlardı). Fakat onlar uyurken dolaşıcı bir belâ onu sardı da, Bahçe simsiyah kesiliverdi. Derken sabahleyin birbirlerine seslendiler: “Haydi, devşirecekseniz erkenden ekinize gidin” diye. Derken fırladılar, aralarında fısıldaşıyorlardı. “Sakin bugün hiçbir yoksul bahçeye girip yanınıza sokulmasın” diyorlardı. (Zanlarınca yoksulları) engellemeye güçleri yeterek erkenden gittiler. Fakat bahçeyi gördüklerinde: “Biz herhalde yanlış gelmişiz” dediler. “Yok, biz mahrum edilmişiz.” (dediler). İçlerinde en makul olanı şöyle dedi: “Ben size Rabbinizi tesbih etsenize dememiş miydiniz?” “Rabbimizi tesbih ederiz, doğrusu biz zalimler imişiz.” (dediler). Ardından suçu birbirlerine yüklemeye başladılar. Yazıklar olsun bize, dediler, biz azgınlarımızız. Ola ki Rabbimiz bize onun yerine daha hayırlısını verir. Biz Rabbimize yönelir, ondan umarız. Öyle ya, teslimiyet gösterenleri suçlular gibi tutar mıyız hiç? Neyiniz var, nasıl hüküm veriyorsunuz? Yoksa size ait bir kitap var da onda

mı okuyorsunuz? O kitapta, “beğendiğiniz her şey sizindir” diye mi yazılı? Yoksa “ne hükmederseniz mutlaka sizindir” diye sizin lehinize olarak tarafımızdan verilmiş, kıyamet gününe kadar geçerli kesin sözler mi var?” 68/17-40.

Esasında Kur’an’da İslam, değerler sistemi olarak tanımlanmaktadır. “Şüphesiz Rab-bim beni doğru yola, gerçek dine, doğruya yönelen ve puta tapanlardan olmayan İbrahim’in dinine iletmiştir de”(En’am,161) ayetinde değerler dini olarak tam karşılığını bulmaktadır. “Gıyam” değerler, “giymet” değer anlamına gelmektedir. İslam Kur’an’da, değer dini, değer koruyucu din, hem bu dinle dinlenene değer katan, hem bu değer katan insanı değerlendiren din olarak tanımlanmaktadır. Yani İslam; insana verilmiş olan değeri hem ortaya çıkaran, potansiyeli kinetiğe dönüştüren hem de Allah’ın bu din üzerinden eşyaya insana verdiği değeri fark ettiren bir sistemdir. “Dinen giyamen” ifadesi İslam’ın açılımıdır. “İslam nedir?” diye sorduğunuzda Kur’an “kıymetler dinidir, değerler dinidir” şeklinde açıklar.

Hak meselesini öncelikle şu beş Kur’an’i başlık içinde ele almak gerekmektedir. Yönetime ilişkin hangi sahada boy gösteriyorsanız gösterin her türlü alan bu beş ana esası vazgeçilmez olarak görmek zorundadır. Bu başlığın her birinin içinde meknuz, meknur ve mündemiç vardır. Birincisi hakikattir. Bu kavramın yerine tevhidin kullanılması çeşitli itirazlara neden olabilmektedir. Ancak bu tartışmalara konu olmadan tevhidin karşılığını hakikat olarak verebilmek mümkündür.

İkincisi adalettir. Hakikat insandan Allah’a giden boyutu (kanadı) ,adalet insandan insana gelen kanadı ifade etmektedir. Bu iki kanatla uçulabilir. Aksi takdirde bu kanatlardan biri kırık olduğu zaman uçulabilmesi mümkün değildir.

Üçüncüsü merhamettir. Besmele “Bismillahirrahmanirrahim” ile yani Rahman ve Rahim olan Allah’ın adıyla başlarız. Bu aslında tabiri caizse Rabbimizin bir kartvizitidir. Her işin başı besmeledir demek her işin başı merhamettir demektir. Merhamet yoksa içinde besmele yok demektir. Besmelesiz şey ise merhametsiz, şefkatsiz girişilmiş bir iştir.

Dördüncüsü ehliyettir. Nisa Suresi 58.ayette “innallâhe ye’murukum en tueddûlemânâti ilâ ehlihâ” Allah emanetleri ehline vermenizi emreder buyurmaktadır. Hangi alanda olursa olsun; ister sendikacılık yapın ister hükümet kurun ister bir işveren örgütü kurun, ister bir parti teşkilatı kurun, ister bir mahalle muhtarlığı kurun ister cumhurbaşkanlığı kurun ne yapıyorsanız yapın ehliyet ve liyakat bu işin esasını oluşturmaktadır. Liyakat gittiği zaman din mutlaka kötü şeyler alır. Ne aldığınızın hiç bir önemi yoktur. Bu sebeple ehliyet; siyasete ilişkin, yönetime ilişkin insan unsurunun içinde olduğu her işte gözetilmesi gereken temel bir ilkedir. Hak meselesinin de hakkını teslim etmek istiyorsak ehliyetli olana liyakatli olana hakkını vermek zorundayızdır.

Beşincisi meşveret yani ortak aklı harekete geçirmek, akılları aktif hale getirmektir. Dolayısıyla meşveret de bu beşliden biridir ve insana ilişkin ne olursanız olun ortak aklı

Her Günahın Affı Var; 'Kul Hakkı' Müstesna!

Hak nedir?" diye soracak olursak hal mektebine göre hal varlığının illetine hak denmiştir. Beyan mektebine göre de ikiye ayırmışlardır; Allah hakkı ve kul hakkı. İbadet Allah'ın hakkı, kısas kulların hakkıdır. Kul hakkı ancak iki şekilde boyundan düşer. Ya hak, hak sahibine iade edilir ya da hak sahibi hakkından kendi rızasıyla vazgeçer. Allah hakkı ancak iki şekilde kulun boynundan düşer. Ya borcunu ifa ederek ya da hak sahibi olan Allah'ın mağfireti sayesinde. Bu tasnif esas alındığında İslam'ın kulun hakkını Allah'ın hakkına öncelediği görülür.

maruf olarak harekete geçirmek durumundadır.

Hak kelimesi esasen Arap dilinde huk kelimesinden gelir. Huk eklemlerin olduğu yere denilmektedir. Hem kolun ekleme girdiği yer hem de kol eklemine girdiği oyuktur. Aynı şey ayak içinde geçerlidir. O ikisi de birbirini kaptığı için birbirine yatak olduğu için bu kökten gelmiştir. Esasen bu kökten gelmesinin sebebi adil, sabit, layık, gerçek, doğru yani birbirine uyumlu olarak birbirine tam uyan, birbirinin hakkını yemeyen birbirini törpülemeyen anlamında olmasındandır.

"Hak nedir?" diye soracak olursak hal mektebine göre hal varlığının illetine hak denmiştir. Beyan mektebine göre de ikiye ayırmışlardır; Allah hakkı ve kul hakkı. İbadet Allah'ın hakkı, kısas kulların hakkıdır. Kul hakkı ancak iki şekilde boyundan düşer. Ya hak, hak sahibine iade edilir ya da hak sahibi hakkından kendi rızasıyla vazgeçer. Allah hakkı ancak iki şekilde kulun boynundan düşer. Ya borcunu ifa ederek ya da hak

sahibi olan Allah'ın mağfireti sayesinde. Bu tasnif esas alındığında İslam'ın kulun hakkını Allah'ın hakkına öncelendiği görülür. Mesela ramazan ayında emzikli çocuk sahibi bir Müslüman kadın eğer çocuğun zarar görme ihtimali varsa orucu öncelememesi şerh anda kendisine yapılan tavsiyedir. Orucu tercih etmez. Çünkü oruç Allah'ın hakkıdır. Bebeğin hakkını tercih eder. Çocuğun hayatı ve güvenliği çocuğun hakkıdır. Allah kendi hakkını adeta bağışlamış, çocuğun hakkını öncelemiştir. Bunu Kuran mihengine vurduğumuzda Kuran'da sadece hac ibadeti, Allah'ın insanlık üzerindeki hakkı olarak takdim edilir. Ali İmran-87'de diğer ibadetler, emirler ve yasaklar Allah hakkı olarak takdim edilemez. Aksine bunların tümünden kazancı olan tek taraf vardır; o da kuldür. Bu emir ve yasakların açıklanan gerekçeleri kulların yararınadır. İrfan mektebine göre hak hiç bir kayıtla sınırlanmayan mutlak varlık demektir ki onlar 'Hak'ı Allah olarak görmektedir. Bu üç mektep de insanın insan olmaktan dolayı Allah'ın yaratılıştan verdiği haklara ya hiç atıf yapılmamış ya da atıflar çok dolaylı ve cılız kalmıştır. Bu cılız atıflarda insanın insan olmaktan dolayı taşıdığı ilahi keramete değil sosyal mensubiyete dayandırılmıştır. Dolayısıyla Nisa Suresi 123. Ayette "Leyse biemâniyyikum ve lâ emâniyyiehlilikitâb" (Bu, sizin kuruntularınıza ve kitap ehlinin kuruntularına göre değildir...) dediği halde, burhan ve irfan ehli hak meselesine felsefi veya mistik bir mevzu olarak yaklaşmışlardır. Onca imanı filtreledikleri bu mevzunun gündelik hayatta insanı birebir ilgilendiren boyutları teğet geçilmiştir. Beyan ehli de hak meselesine sadece fıkıh penceresinden bakmıştır.

Modern dünya bu gibi yanılısamaları içerse de bizim -her ne kadar modernite içerisinde yaşıyor olsak da-kendi değerlerimizi hem aile içerisinde hem çalışma hayatı içerisinde İslam ahlakının yüce değerlerinden ödün vermeden yaşatmamız gerekmektedir. Bu belirlediğimiz değerler; çalışma hayatına ahlaki boyutlarıyla yansıdığı zaman daha iyi bir insan, daha mutlu çalışanlar, daha iyi çalışma ortamı, işini severek yapan insan ve verimliliği yüksek kurumlar bunun doğal bir sonucu olarak da daha mutlu bir toplum oluşturacaktır.

Konuya insan hakları çerçevesinden bakıldığında ise, batı insan hakları nazari teorisi sorunludur. İnsan hakları ifadesindeki "hak" terimi de bu sorunun bir parçası durumundadır. Bu sorunun temelinde de Batı'da insan hakları tarihinin, kiliselerle burjuvaziden koparılan hakların tarihi olması yatmaktadır. Yani Batı'da insan hakları mücadelesi yüz yıllarca sürmüştür. Bu durum batı özelinde saygıdeğer bir mücadeledir. Batılılarla biz hak konusunda aynı şeyi kastetmemekteyiz. Peki, nedir bu fark? Batı'da burjuvazi toprağın, kilise inancı sayesinde mutlak hâkimiydi. Bu hakların emekçi sınıflar tarafından burjuvadan söke söke alınmış ya da burjuva tarafından emekçi sınıflara seve seve verilmiş olması tarihi bir meseledir. Batının temel insan hakları olarak saydığı unsurlar İslam'a göre hak değil vecibedir. Söz konusu fark da buradadır. Mesela yaşama hakkını ele alırsak Batı'da yaşama hakkı temel bir insan hakkı olarak görülür. Zira tüm diğer haklar gibi bu hak da diğer alt sınıfların mücadele yolu ile egemenlerden aldığı haklara dâhildir. Batı'da yaşama hakkı ola-

rak ele alınan şey İslam'da çok üst seviyeye çıkararak yaşama vecibesi olarak ele alınır. Zira insanlar hayatı kendini yönetenlerin lütfu olarak elde etmemişlerdir. İslam'da hayat; kölelere efendileri tarafından sunulmuş bir lütuf, alt sınıflara burjuvazi tarafından sunulmuş bir hak, tebaaya yönetici tarafından sunulmuş bir ihsan değildir.

Ayrıca hakları sadece hak olarak ele almak eksiklidir. Bu sebeple hak ve sorumluluk olarak ele almak gerekmektedir. Yani hasta hakları ve sorumlulukları, hekim hakları ve sorumlulukları, hasta yakınları hakları ve sorumlulukları, sendikal haklar ve sorumluluklar gibi. Hak ve sorumluluk şeklindeki bu ilkeyi insanların zihinlerinden çıkarmaması gerekir. Hak tek değildir. İnsan ne kadar sorumluysa o kadar hakkı vardır. İmam

Azam'a atfedilen harika bir fıkıh tanımı vardır: "marifetün nefsi malehavemaaleyha". Bu tanım farklı biçimde çevrilir ama doğru çevirisi insanın hak ve sorumluluklarını bilmesidir. İfade önemli bir hususa işaret eder: "Sorumluluğunu yerine getiriyor musun ki hakkını istiyorsun".

Hak meselesinde en temel öge emektir. Emeği inancımız çerçevesinde, hakkı teslim etme anlamında yüceltmiyorsanız hak mücadelesi veremezsiniz; ya sarı sendika olursunuz ya da içi boşaltılmış sendikaya dönersiniz ve aslında sendikacılık oynarsınız.

Günümüzde değerleri iki grup altında incelemek gerekir. Birincisi; hangisi olursa olsun bir grup değer sahte değerler, kalpazan-

Hakları sadece hak olarak ele almak eksiklidir. Bu sebeple hak ve sorumluluk olarak ele almak gerekmektedir. Yani hasta hakları ve sorumlulukları, hekim hakları ve sorumlulukları, hasta yakınları hakları ve sorumlulukları, sendikal haklar ve sorumluluklar gibi. Hak ve sorumluluk şeklindeki bu ilkeyi insanların zihinlerinden çıkarmaması gerekir.

Mülk suresinin ikinci ayetinde “Ellezî halagal mevte vel hayâte” buyurulduğu gibi hanginiz en güzel amelleri yapacaksınız, diye Allah bize irade serbestliği vererek yaratmıştır. Şu halde güzel amelin ölçüsünün olması lazımdır. İsrâ suresi 70. ayette Allah “ve lekad kerramna beni âdeme” (ve and olsun ki Âdemoğlunu kerem sahibi (şerefli) kıldık) buyuruyor. Yani insan beşerilikten çıkararak ilk peygamberin, Âdem’in ilahi ve ahlaki tebliğini kabul ederek insan olur. Ve hepsine eşit insan onuru verilmiştir.

lık değerleridir. Diğer bir grup gerçek dine dayanan değerler sistemidir ki, bu itikatta bazı farklılıklar olsa bile bunlar evrensel değerlerdir, ilahi değerlerdir. Allah sadece yaratmamıştır; müspet ilim kanunlarını da

koymuştur. Haleka ve sebba (yarattı ve düzenledi) müspet ilim kanunlarına ilişkindir. İkincisi de “kadderafehedakadr”(Ve O ki, bir kader tayin etti. Sonra da hidayet etti. Ala suresi Ayet:3)diyoruz işte bu değer demektir. “Kaddere” değerleri koyduk ve insanın yaratılışına hidayet nurunu koydu yani iyiyi ve kötüyü gösterdi ve bize irade serbestliği vererek iyiyi seçme kabiliyetini verdi. İşte bundan sonra Allah da inkâr edilemeyeceğine göre, mutlak varlık olduğuna göre ilahi değerler ışığında temel ilkeleri düşünmemiz lazım. Üzerinde tek tek duramasak bile bütün bu değerlerin temeli ilahi sevgidir.

Mülk suresinin ikinci ayetinde “Ellezî halagal mevte vel hayâte” buyurulduğu gibi hanginiz en güzel amelleri yapacaksınız, diye Allah bize irade serbestliği vererek yaratmıştır. Şu halde güzel amelin ölçüsünün olması lazımdır. İsrâ suresi 70. ayette Allah “ve lekad kerramna beni âdeme” (ve and olsun ki Âdemoğlunu kerem sahibi (şerefli) kıldık) buyuruyor. Yani insan beşerilikten çıkararak ilk peygamberin, Âdem’in ilahi ve ahlaki tebliğini kabul ederek insan olur. Ve hepsine eşit insan onuru verilmiştir. Şu halde eşitlik adaleti, adaletin bu yönü birinci değerdir ama kaynak değerde hepsi ilahi sevgidir. Ondan sonra hakkaniyet değeridir somut olay adaletidir, istihkak adaletidir. Bu da ikinci ilkedir. Üçüncüsü de namuslu ve dürüst olma ilkesidir. Bunlar ahlakın ve hukukun ortak ilkeleridir. İsrâ suresi 70. ayetinin “ve lekad kerramna beni âdeme” (ve and olsun ki Âdemoğlunu kerem sahibi (şerefli) kıldık) içeriğine bakarsak insan onuru temeline dayanmaktadır. Kölelik gibi buna aykırı düzenlemeleri reddetmeyi bil-

memiz lazımdır. Eşitlik insan onurunda eşitlik ilkesine aykırı ama bu değerler insanın kendisine karşıda korunmuştur. Kendisine karşı korunmasa gelecek nesillerin haklarına tecavüz etmiş oluruz. Onun için kimseye insan onuruna aykırı ceza verilmeyecektir. Kimseye din dayatılmayacaktır; ancak bu herkesin sahte değer üretme ve uygulamada serbest bırakılacağı anlamı da taşımaktadır. Sadece cezalandırmada, önlem almada insan onuruna uygun davranmak ve şifa imkânlarını kendilerine sunmak gerekmektedir.

Kin değerleri, sevgi değerleri, bencillik ve bencilliğin doğurduğu kin değerleri vardır ama maalesef toplumumuzda bunlar ayrılmadan karmakarışık halde bulunmaktadır ve benimsenmiş değildir. Biz bu ahlaki değerlerin şunu gerektirdiğini somut olayda söylediğimiz zaman İslam sevgi dinidir. Kalpazanlık değerlerini İnsan suresi 3. Ayette “innâhedeynâhu-ssebîleimmâşâkiran ve-immâkefûrâ” (İster şükretsün, ister nankör olsun, gerçekten de biz ona doğru yolu gösterdik) fücür yoğunluğu seçenlerse nefsin fücüründe hem insansı gerçek değerlere yönelme imkânı verilmiştir hem de fücürü ama fücürün takvanın ne olduğu Allah tarafından belirtilmiştir ama kabul eden çok azdır. Bunun için bugün toplumumuzda doğru söylemek bazı şeyleri göze almayı gerektirmektedir. Kalpazanlık değerleri sahte para gibi tedavüle çıkarılabilir. Asırlardır çıkarılmıştır zaten. Ama bir de ilahi hikmete göre vardır. Buna göre, değişmezlik bütün kuralları kapsamına almaz ama bütün insanlığa mahsus değişmez temel evrensel hukuk ve ahlakın ortak ilkeleri vardır. Bunların sayı-

şı belki çok fazla değildir; ama zaten çok fazla olmaması da lazımdır. Çünkü bunlara dayanarak bizim imtihan sorumuz şu olacaktır: Siz bunlardan fedakârlık etmeden toplumda nasıl kural koyacaksınız? En üst anlamda Anayasal ilkeleri ihlal etmeden siz kurallarınızı çağa göre, ahkâmın değişmesi, zamanın, esmanın değişmesi sebebiyle bunlardan feragat etmeden nasıl kural koyacaksınız? Peki, bu ortak ilkeler nedir? “Allah Rabbül Nasır”, yalnız Rabbül âlemindir, Rabbül nasır, tabii haşa Müslümanların tanrısı Allah değildir, Ahaddir, bütün insanlığın tanrısıdır ve bu esas ilkelere değişiklik olmaz. Sıdk ve Adl. tamamlanmıştır. Sıdk ile tamamlanma şöyle olur. Yani Allah’ın koyduğu “Halega ve sem’a” müspet ilim kanunları sıdk ile tamamlanmıştır. Bir de adl ile tamamlananlar vardır ki işte bu evrensel ahlak ilkeleridir, bunlar değişmez. Ortak hukuk ve ahlak ilkeleri olduğu için bunlar yaptırımlıdır yani benim keyfime göre kılmış olmaz. “Ahlak kuralları yaptırımsızdır, ister uyarım ister uymam olmaz.” Yaptırımı olan ahlak kuralları ve aynı zamanda hukuk kurallarıdır, o da üç temel ilkedir; adl ilkeleri de bunlara bağımlıdır. Birincisi, sevgiden kaynaklanan, iradi sevgiden kaynaklanan kerameti insaniye ilkesidir ki dil, din, ırk gibi hiçbir istisnası yoktur.

İkincisi de hakkaniyet ilkesidir. Bu, iş hayatında istihkaka göredir; mesela kamu görevlilerinde ehliyet, liyakat, ahlak şartları aranır. Ceza adaleti, mutlak eşitlik ilkesi tek başına yetmez. Kur’an Kerim’deki kıst ve adl ilkeleri birbirinden ayrılmaz. Bunlardan sadece birini alırsak, zulüm olur, adalet olmaz. Hakkaniyetin bir yüzü kısttır, temel adalettir,

eşitlik adaletidir ama bunun ayrılmaz boyutu kısıttır.

Nihayet üçüncüsü de dürüstlük ilkesidir. Bu ilke de evrenseldir ve Resulü Ekrem Sallahü aleyhi ve sallivesellem bizim örneğimiz, rehberimiz olduğu için bu ilke ona da duyurulmuştur ve böylece bizden de mutlak uymamız istenmiştir. Sözü ettiğimiz duyuru da şudur:“Festakimkemaümirte” “emrolunduğun gibi dosdoğru ol!” (Hud: 112)

Dürüstlük ilkesi Batılılarda da vahyi bir niteliğe sahiptir. İnsan uydurması veya toplumsal sözleşme filan değildir. Romalılar da Yunanlılar da bu temel ilkeleri o sırada Akdeniz Bölgesi’ndeki Tevrat vahyinden duymuşlardır. İskenderiye’ye gidip tahsil etmişlerdir. İlk büyük Yunan filozofları hep oralarda yetişip gelmiştir. Romalılarda “Honeste vivere” denir. Dürüstlük ilkesinden daha kapsamlıdır; namusluluğu ifade eder. Yalnız başkalarına karşı dürüst değil, namus kurallarına yani müspet ilim yargılarına, biyolojinin yargılarına dayanan namuslu yaşama kurallarına da riayetir. Onun için, kişi bu kurallara ihanet etmek üzere sözleşme yaparsa, sözleşme batıldır. Mesela kişinin kendi hayatına son vermesi de ahlaken uygun görülmez. Kişinin kendi hayatına son vermesi özgürlük olarak algılanıyor olabilir ancak bu özgürlükler bahsindir, evrensellik burayı karşılamaz. Çünkü evrensellik iddiasında olanlar, bizim zihin algımızı seküler bir zihinle dokumaya çalışıyorlar. Biz çoğu zaman bunun etkisinde kalıyoruz ama vasatı önceleyen İslam algısı bizi kadiri mutlak Allah’ın vahyiyle terbiye ediyor. Dolayısıyla karşılaştırmalı hukuk, ilahi vahyi hukukun getirdikleriyle karşılaştırarak bizi aşırılıktan

Evrensellik iddiasında olanlar, bizim zihin algımızı seküler bir zihinle dokumaya çalışıyorlar. Biz çoğu zaman bunun etkisinde kalıyoruz ama vasatı önceleyen İslam algısı bizi kadiri mutlak Allah’ın vahyiyle terbiye ediyor. Dolayısıyla karşılaştırmalı hukuk, ilahi vahyi hukukun getirdikleriyle karşılaştırarak bizi aşırılıktan kurtarmış oluyor.

kurtarmış oluyor. Dolayısıyla evrenselliği çok yeterli olmamasına rağmen fazlaca kullanılmaktadır. Aslında İslam algısı evrenselliğin de önüne geçen, daha doğrulayıcı, daha sağlıklı bir yorumdur.

3. DEĞERLER VE ÇALIŞMA HAYATI

Ehliyetin, liyakatin, fedakârlığın olmadığı bir iş ortamı ne günümüz insanını, ne çalışanını, ne kurumu ne de toplumu mutlu ediyor. Sosyal olumsuzluklar bu anlamda olağan hızıyla büyümeye devam ediyor. Bu durumun temelinde ise insanın sadece maddi doğasını ele alarak değerlendiren ve ekonomik sistemini bu parametreler üzerine kuran anlayış vardır. Dünyada şuana kadar istenilen huzur ve mutluluğun ne birey ne de toplum temelinde sağlandığını söylemek mümkün değildir. Ancak biz de İslam ahlakının yüce değerlerinin çalışma hayatına uygulanmasında ve adapte edilmesinde önemli zorluklar yaşıyoruz. Bugün başarıya ulaşmak için maddi sistem içerisinde her türlü yolun mubah sayıldığı rekabetin çalışanlar arasında temel parametre olarak kabul edildiği ve bu anlamda da büyük bir ahlaki erozyonun yaşandığı bir süreçteyiz.

Adalet, ahde vefa, alçak gönüllülük, sevgi, kardeşlik, güvenilirlik, doğruluk, birlik, beraberlik, ihsan, iffet, cömertlik gibi hasletleri çalışma hayatında nasıl oluştururuz sorusuna cevap aramaktayız. Bununla birlikte zulüm, haksızlık, riya, gıybet, çirkin sözlülük, asık suratlılık, cimrilik, bencillik, kıskançlık gibi duygulardan nehy eden inancımıza uygun olarak nasıl bir modelleme, nasıl bir altyapı oluşturmalıyız gayesi içerisindeyiz.

Değerleri şu üç esaslı soru konu edinmektedir. Dolayısıyla değerler çerçevesinde bir sendikal hareketi ele alırken, bu üç temel sorunun önemsenmesi gerekmektedir. Birincisi bireylerin değer öncelikleri onların toplumsal davranışlarını nasıl etkiler sorusudur. Bireylerin toplumsal yapıdaki ortaklaşa kurumlarından eğitimleri, yaşları, cinsiyetleri, meslekleri ve bireylerin yaşantıları kastedilmektedir. Yani aile içi ilişkileri, çalışma yaşamı, iş verimi bu öncelikleri değiştir-

mekte midir? Bu değerler bağlamında öncelikli sorulardan bir tanesi budur. İkincisi, bireylerin inandığı değer öncelikleri politik, dinî, çevresel, çalışma ve diğer alanlardaki ideolojilerini, tutumlarını ve eylemlerini nasıl etkiliyor sorusudur. Üçüncü olarak da, değer önceliklerindeki uluslararası ve kültürler arası farklılıkların neler olduğu ve onların sebeplerinin ve sonuçlarının nasıl tanımlanacağı sorusudur. Bu üç temel problem değerler açısından önemlidir. Nitekim değerler sözü edilen hususlarda yaşantılarımızı derinden etkilemekte ve her gün tecrübe ettiğimiz gerçekliğin önemli bir parçası olarak karşımızda durmaktadır. Değerler hayatımızda bir yargı oluşturur, hayatımıza bir yön verir ve beşeri varoluşun da anlamına katkı sağlar. Dolayısıyla bu değerler iş hayatında bazı motivasyonlar oluşturmada, nesnelere kavramada ve düşünmede de bize yardımcı olurlar. Dolayısıyla iyi hayat beklentilerimiz

hep değer eğilimli oluyor, ömür boyu sürececek bağlantıları üretiyor ve hatta bizim nasıl ölmemiz gerektiğini de bize aslında değerlerimiz söylüyor.

Değerler arasında bir uzlaşma ve ilişkinin varlığından da söz edilebilir. Bir örnekle ifade edecek olursak, iş hayatında bir kimse eğer demokrasiye çok değer veriyorsa, herhangi bir şekilde antidemokratik bir anlayışa aynı şekilde değer vermesi beklenemez. Yani bir adım öteye götürecek olursak, demokrasiye verdiği değerle birlikte farklılıklara değer vermesi de kaçınılmaz görünmektedir. Dolayısıyla o kişi için artık değerli olan şey farklı olmaktadır, farklılıktır. Dolayısıyla asli durum karşımıza çıktığında biz aslında o kişinin o değeri benimsemediğini anlarız ya da onun bir göstergesi olarak ele alabiliriz. Ancak bunun yanında yaşamış olduğumuz toplumda modernitenin de getirmiş olduğu problemlerle karşı karşıya kalıyoruz.

Modernitenin zaaf olarak gördüğü birtakım şeyleri biz doğal bir değer olarak sahiplenmekteyiz. Fakat kamusal alanda ya da iş hayatında zaaf gibi algılanan değerlerin toplumca korunabilmesi için, 'toplum menfaatlerini korumak gibi görevi olan sendika vb. kurumların öncelikleri arasında, modernitenin, zaaf ve değer ilişkisi nasıl görülmektedir ve bu durumda nasıl hareket edilmelidir' sorusuna bir cevap aranması gerekiyor.

Modernitenin zaaf olarak gördüğü birtakım şeyleri biz doğal bir değer olarak sahiplenmekteyiz. Fakat kamusal alanda ya da iş hayatında zaaf gibi algılanan değerlerin toplumca korunabilmesi için, 'toplum menfaatlerini korumak gibi görevi olan sendika vb. kurumların öncelikleri arasında, modernitenin, zaaf ve değer ilişkisi nasıl görülmektedir ve bu durumda nasıl hareket edilmelidir' sorusuna bir cevap aranması gerekiyor. Yani bizim değerler dediğimiz şey, modernitede bir zaafa dönüşebiliyor. Yeni değer araçları, yeni değer söylemleri, birtakım araçlar eliyle toplumda yaygınlaştırılıyor ve bunlar genellikle bilinçaltı ile oluyor. İşte popüler kültürün, medyanın, kültür ve sanat alanlarının doğal olarak söylem üretme kabiliyeti güçlüdür ve buna paralel olarak değer üretme kabiliyeti de güçlüdür. Örneğin;

Bir banka reklamında iki adam bakkaliye işletiyorlar, bir tanesinin bakkaliyesinin ismi "Kanaat Bakkaliyesi" ve bu bakkaliye çökmüş, bitmiş bir bakkaliye olarak yansıtılıyor, ama tabela üzerinde "Kanaat" yazıyor. Fakat öbürü rekabete açık bir adam olarak yansıtılıyor, kanaat etmediği için iş hacmini, işini geliştirmiş ve bu bankayla çalışmaya devam ediyor olarak gösteriyor.

Burada kanaat kavramını değersizleştirmeye çalışmaktadırlar. Bir bilinçaltı çalışması olarak medya bu çalışmayı yapmaktadır. Bu tür çalışmalar sonucunda ise kanaat, bir değer olarak kamu hayatı içerisinde, iş hayatı içerisinde, sosyal hayat içerisinde bir zaaf olarak algılanmaktadır. Yeni değerler üreten araçlar, söylemler bunu böyle

yansıtmaktadırlar. Dolayısıyla bir yandan bireylerin çalışma ve gündelik hayatındaki menfaatlerini korumak gibi asli işlevi olan sendikacılığı yaparken, bir taraftan da aynı değerlerin ayakta kalması gibi bir ahlaki sorumluluk içinde olmamız gerekmektedir.

Paradoksal yapıyı çözümlemeye çalıştığımızda kurallara ve kanunlara bağlı modern yapı içinde inancı nasıl inşa edeceğimiz veya inanç üzerinden insanı nasıl inşa edeceğimiz problemiyle karşılaşmaktayız. Geleneksel kültürümüzde herhangi bir şeyi aradığınız zaman böyle bir yapı var mı dediğinizde, "E tamam, buldunuz, ne olacak?" tepkisi oluşmaktadır. Ahilik teşkilatını buldunuz. Ahilik teşkilatı inancın inşa ettiği, metafiziksel iyi vesilesiyle inşa edilen bir dünyada çalışıyordu. Modern dünyada kurallar ve kanunlar önemlidir. Mesela bu paradoksu sendikanın anlaması lazım. Erdemlerle çalışma hayatını niye buluşturuyorsunuz? Derdin ne? Çalışma hayatının kurallarını eksiksiz tamamladıktan sonra erdemler konusu ki yine o da metafiziksel, çünkü karıştırdığımız mesele, erdem deyince neyi anlayacağımızdır? Birden kayıyoruz, "Değer" diyoruz, ama değeri anladığımız zaman herhalde değerlerle erdemleri hep aynı zeminde kullanıyoruz. Değerler bireyseldir. Mesela, değerlerimiz deyince bu toplumda inanmayan insanların haklarını da koruyacak mıyız meselesiyle karşılaşılıyorsunuz. O zaman bu mesele demek ki değerler meselesi değil, haklar meselesine dönüşüyor. Haklar dediğimiz mesele ise, hukukun çözebileceği meseledir. İki hak çatıştığı zaman, hemen hak kelimesinin karşılığını söylüyor: Menfaat ve maslahattır,

başka hiçbir şey değildir. İslam hukukunda da böyle anlaşılmıştır. Kamunun menfaati, maslahatı ne ise daha ön plana alınmalıdır. Söz gelimi 3 bin kişi için kamusal anlamda daha fazlasını zayi ederseniz, e kusura bakmasınlar, çözüm budur. Yani üzerinde durulacak mesele değildir. Ama diğer taraftan da daha büyük bir hak için ya da hukuk için çalışmaların da devam etmesi lazımdır. O yüzden de yani şu paradoks üzerinden gittiğimizin farkına varılması lazım: Hem sendikal hak mücadelesi hukuk zemininde gerçekleşecek hem de inançlarımızın ışığındaki değerler diyorsunuz. Bu değerler bize ait değerler, başkasının değerleri değil. Ama bir adım sonra evrenseli konuşuyoruz. Evrenseli konuştuğumuz husus ahlak alanında olamaz, hukuk alanında belki olur veya mevcut üzerinde olabilir.

Erdem ve değerler meselesinde belli kavramları birbirinden ayırmak gerekiyor. Örneğin Tanrı kavramı; biz “Allah”, genel olsun diye de “Tanrı” diyoruz. Ama Batının Tanrı telakkisi ile Müslümanların Allah inancı birbirinden çok net bir şekilde ayrılmaktadır.

Dinî değer ve yahut da başka türlü bir değer olmaz. Ahlaki değer evrenselidir. Yani bir insan Marksist hatta ateist bile olsa “Merhamete benim ihtiyacım yok, git o tarafa.”, “Adalete ihtiyacım yok.” diyemez.

Bizim sorunumuz bunu evrensel bir şekilde yaşamak ve göstermek noktasındadır. O nedenle şöyle bir kavramsal ayrışma olmaması gerekir: İdealleştirilmiş dinî değerler ve dünyevi değerler. Değerlerin tamamı insana hitap eder ve bütün insanları kapsar. Dinî değer-dünyevi değer ayrımı tam bir laik

bakış açısıdır. Eğer bir şey değerse ortaktır, bir ayırım yapılmaz. Bunu da şu sorularla anlamak mümkündür.

“Bu benim hak anlayışım, bu benim adalet anlayışım, biz bize benzeriz” diye bir şey diyebilir miyiz? Yoksa hak ve adalet evrensel birtakım temeller üzerine kurulmak zorunda mıdır? Yani temel haklar Müslüman için başka, Hristiyan için başka, Alevi için başka, Sünni için başka mıdır? Burada temel tartışma konusu haktır.

Öncelikle hak ve hukuk gibi kavramların gelmesi gerekirken, bunun yerine öncelikle bizden mi değil mi sorusu gelmektedir. Sosyolojik olarak aslında bu kabile bilincidir. Kabilecilik eğilimlerimizi başka şeyle meşrulaştırmaktayız. İslam’ın özü evrenselidir dememize rağmen sosyolojik realite teorisinin önüne geçmektedir.

Buraya kadar olan kısımda kavramsal olarak açıklayıp örnekler verdik ancak bunun yanı sıra pratikte de konuyu ele almalıyız. Şöyle ki biz sadece Sağlık-Sen olarak değil, Memur-Sen olarak olaya baktığımızda çok büyük bir gücümüz oluyor. Biz hukuk camiasında çok küçük nüveler olarak Türkiye’deki toplumun hukuk toplumu olabileceğine inanıyoruz. Kaldı ki burada bir sendikadan bahsediyoruz. Yani 1 milyon olarak düşündüğünüzde bu çevre etkileriyle çok büyük bir rakam, çok büyük bir güçtür. Böyle bir güç, böyle bir özgüven Türkiye’yi hukuk toplumu olmaya doğru yöneltebilir. Hukuk toplumu olmadan çalışmalarımızın hiçbiri hayati hale gelemez. Ancak hukuk toplumu olması için hukukun yaygınlaştırılması gerekmektedir.

Öncelikle hak ve hukuk gibi kavramların gelmesi gerekirken, bunun yerine öncelikle bizden mi değil mi sorusu gelmektedir. Sosyolojik olarak aslında bu kabile bilincidir. Kabilecilik eğilimlerimizi başka şeye meşrulaştırmaktayız. İslam'ın özü evrenseldir dememize rağmen sosyolojik realite teorisinin önüne geçmektedir.

Öncelikle sendikada görevli arkadaşlar ve temsilci arkadaşlardan başlayarak illere, ilçelere kadar bir hukuk mantığından geçmeleri gerekir. Bu mantık; sadece kişinin kendi hakları ya da sendikal haklardan değil, ötekinin hakkından yola çıkarak oluşacak bir mantıktır. Herkes faydacı bir şekilde, ne kadar maaş alabileceği noktasından işe

sarılıyor. Bir yandan böyle gidecek ama beri yandan bu eğitim, özellikle hukuk eğitimi, değerler derken bütün bu konuştuklarımızın hepsi hukuki sonuç doğurmaktadır. Eğer hukuki sonuç doğuruyorsa sonuçta hukukla bunu bezemek lazım, değerlendirmek lazım. Hepimizin arzusu hukuk devletidir. Aslında burada konuştuklarımızı topladığımızda sonuçta Türkiye bir hukuk devleti olsaydı veya olsa bu sıkıntıların büyük bir kısmı aşılır diyebiliriz.

Biz sorumluluk hukukunun öne çıktığını söylemeye çalışmıyoruz. Önce haktır, kitleler hep isterler ve istemekte de çok haklıdırlar. Hiçbir şekilde istemenin, hak aramanın bir sınırı yok, olmamalı. Ama biz bunu değerlerle bezerken bu vasatı önceleyen İslam algımızı bu topluma hukuk üzerinden verebiliriz. Hukuk, her türlü bilginin ulaştırılmasında çok nefis bir kaynaktır. Ben pozitif hukuku kullanarak İslam zihnimi toplumlara aktarabiliyorum. İslam hukukunu da biliyorum ama doğrudan İslam hukukunu anlatımda sonuç alamayacağımı bildiğim için, pozitif hukuku konuşturarak çok rahatlıkla, İslami imajımı, İslami zihnimi topluluklara hukukun yaygınlaştırılması anlamında yapabiliyorum. Burada sendikalar bunun en güzel zeminleridir.

Bunu dernekler üzerinden de yapabiliyoruz. Geçmişte tüketici haklarını biz bu topluma öğrettik. Hasta haklarını öğretiyoruz. Çok büyük mücadeleler var hastanelerde. Her ne kadar Hükümet bu kurulları merkezileştirerek yok etmeye çalışıyorsa da bu mücadele veriliyor. Sendikalar bu işin öncüsü olduğunda çok büyük bir sinerji oluşur.

4. YÖNTEM FARKLILIKLARI

Şüphesiz ki bizler daha iyi bir toplum elde etmeye çalışıyoruz. İş yaşamımızda, aile yaşamımızda, toplum yaşamımızda daha iyi nasıl olabiliriz bunun çabası içerisindeyiz ve bunu daha iyi nasıl yapacağımıza ilişkin çeşitli yöntem farklılıklarımız bulunmaktadır. Bu yöntem farklılıklarımızı aktarmaya çalışacağız.

Öncelikli olarak tarihsel pratiğimiz maalesef iç açıcı değildir. Eğer tarihsel pratiğimizi eleştirmeden hak meselesini konuşacaksa kirlenmiş bir hattan temiz bir su akıtmaya çalışmış oluruz. Öze dönmeden yani kendi medeniyetimizin temellerine dönmeden hak meselesini hakkını vererek tartışamayız. Tarihsel pratiğimizde hayli kirlenmiş noktalar ve haksızlıklar var. Bunları savunmanın da gereği yok. Zira haksızlığı savunmak hakka zulümdür. Bu manada eğer zulüm bizdense ben bizden değilim diyebilecek bir adalet taraftarlığını ortaya koymalıyız.

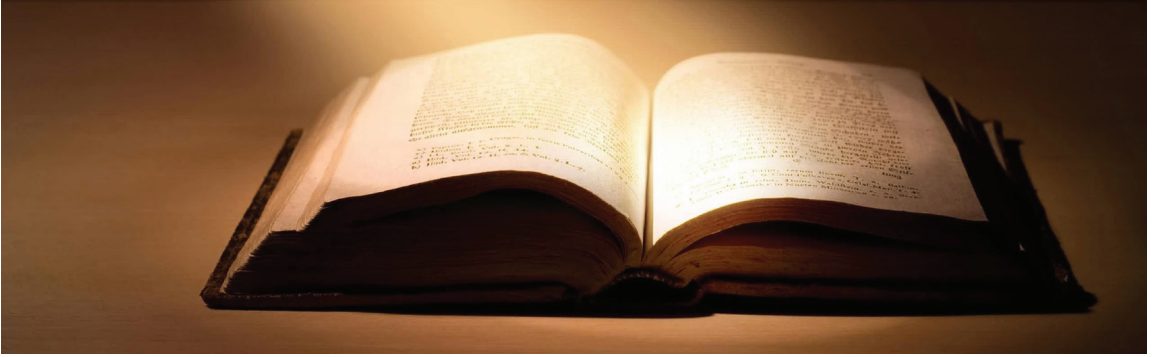
Bizim geleneksel dini ve kültürel değerlerimizdeki hak kavramı ile özellikle sendika bağlamında yani bugünkü sendikal sistem içerisinde değerlendirdiğimizde mevcut kanun ve yönetmeliklerdeki hak kavramı arasında bir anlam farklılaşması, bir anlam kayması var mı? Sorunun öncelikle bu bağlamda ele alınması gerekiyor. Yoksa kendi fikir dünyamızın ve idealleştirdiğimiz değerler sisteminin mevcut sistem içerisinde ne kadar sağlanabileceğini ortaya koyamazsak bir problemler sarmalının içerisinde kalırız.

Değerler üzerinde yapılan çalışma Türkiye için son derece önemlidir. Özellikle sosyal alanların değerlerle irtibatlı olarak ele alınması elzemdir.

Maalesef bugün bütün bu konulara batı paradigması çerçevesinde bakılmaktadır. Aslında bir sistematik şablon çerçevesinde batı paradigmasında şu anki durumumuz nedir, batı paradigmasının kendi çerçevesi nedir, bizim İslam medeniyetinin, sosyal Türkiye'nin temel değerleri nedir? Kadim kültürümüzden şu ana kadar gelen müktesebatımız nedir? 19. yy ile 21. Yy sürecinde, modern üniversitelere baktığımızda bir tarafımız Tevhid, Kuran, Hadis, Peygamber Efendimiz, diğer tarafımız Aguste Comte, Marx, Weber, Durkeim, Hobbes, Locke vs. düşüncesi ile çevrilidir. Şu ana kadar lisans mezunu olan insanların diploması Aguste Comte, Ricardo vs. çerçevesindedir. Ve bugün ortaya konulan siyaset, oluşturulan sosyal politikalar batı üzerinden milli ve manevi değerleri teşkil eder. Peki, milli ve manevi değerlere geçmenin mahiyeti sistematikte ne kazandırır?

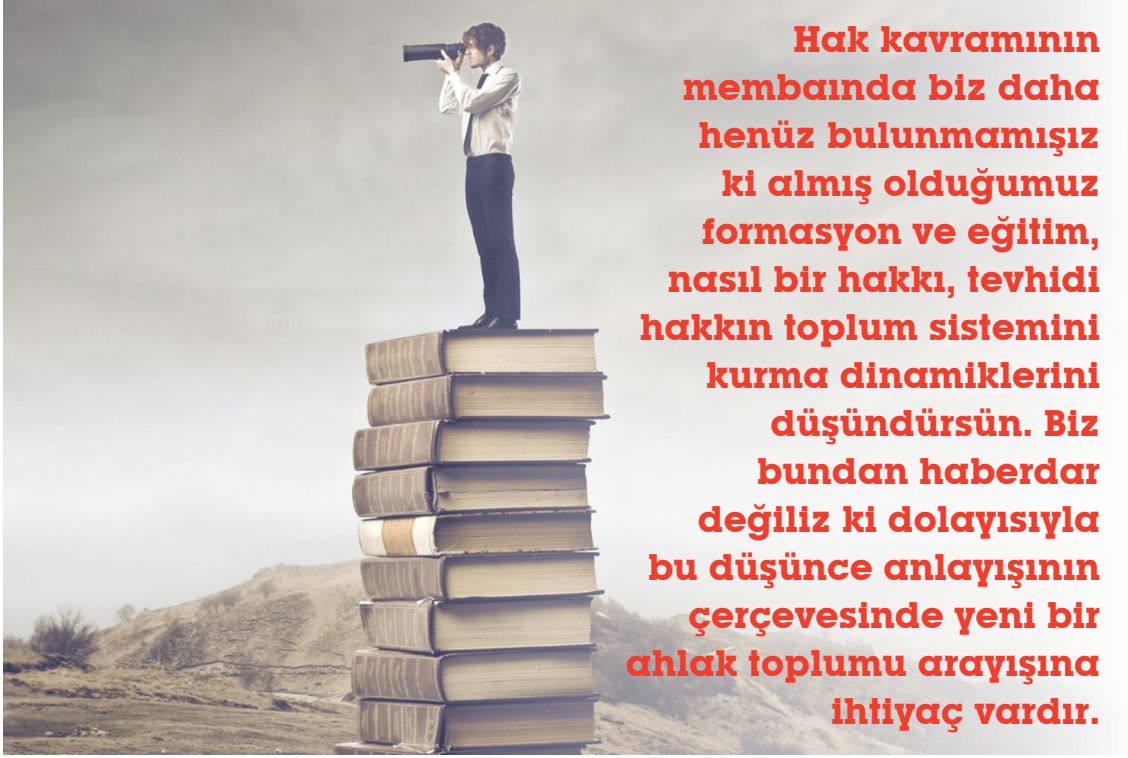
Düşünce sistemimizin en büyük problemi eğitim sistemimizin kendi değerlerimiz çerçevesinde olmayışıdır. Değerler meselesini anlayabilmemiz için kendi medeniyet değerlerimizin ne olduğunu bilmemiz lazım. Onun için bugün Türkiye'deki en büyük problem ne PKK ne de Avrupa'yla olan meselelerimizdir. Problem, kendi kadim değerlerimize dayalı insan yetiştiremeyişimizdir.

Düşünce sistemimizin en büyük problemi eğitim sistemimizin kendi değerlerimiz çerçevesinde olmayışıdır. Değerler meselesini anlayabilmemiz için kendi medeniyet değerlerimizin ne olduğunu bilmemiz lazım. Onun için bugün Türkiye'deki en büyük problem ne PKK ne de Avrupa'yla olan meselelerimizdir. Problem, kendi kadim değerlerimize dayalı insan yetiştiremeyişimizdir.

Bu durumda ne yapılması gerekir? Yaşadığımız çağ içerisinde medeniyetler çatışması söz konusudur. 19. yy. sanayi toplumu iken 21. yy. din, ahlak ve medeniyet yüzyılıdır. 19 ve 20. yüzyılın sanayi toplumunun temel dinamiklerine göre almış olduğumuz tüm formel eğitim özellikle sosyal düşünce üreten sosyoloji, felsefe ve ilahiyat pozitivist yöntemine dayalı bir müktesebatı kapsar. Dolayısıyla sosyal düzenimiz pozitivisttir. Pozitivist olmak ne demektir? Pozitivist olunabilir ama bizim medeniyet değerlerimizi referans aldığımızda İslam'ın sosyal sistematiğini merkez aldığımızda bu paganizmdir. Modern dünyanın paganizmi içerisinde her birimiz geçmişizdir. Buradan İslam'ı anlayamayız. Bu hükümetin %50 oy almasının arkasındaki insan krizinin, sosyal sistem krizinin kaynağında da bu paradigma yatmaktadır. Bugün akademik anlamda düşünce, bilgi, üretim anlamında iki tane temel olgu

var ve bizim kendi konumumuzu buna göre şekillendirmemiz gerekiyor. Cenab-ı hak iki tane sistem ortaya koymuştur: Biri Hz. Âdem, diğeri İblis. İblis salt akıllı, rasyonalizmi; Hz. Âdem ise tevhidi düşünceyi temsil eder. İblis itaat etmemiştir. Ateşin parlak tarafından ben yaratıldım, o topraktan yaratıldı şeklinde gelen ama felsefede bu determinizm aydınlanma düşüncesi olarak ortaya çıktı. 1807'den 2007'ye kadarki süreçte bu durum caridir ve bu bizim toplumumuzda birincisi metot hatası, düşünce sistemi hatasını ikincisi ise kaht-ı rical bugünkü karşılığı ile obskurantizmi ortaya çıkardı. Yani ortaya kendi medeniyet kodlarını bilmeyen bir iktisatçı, bir felsefeci, bir sosyolog tipi çıktı. Buradan nasıl yeni Türkiye inşa edilecek? Onun için biz bütün bilgiye kümülatif olarak bakmamız gerekiyor. 1 tevhidi-i düşünce. Hz. Âdem zamanından gelen. 2 İblisten gelen eski Yunan, Roma Bizans aydınlan-

Hak kavramının membaında biz daha henüz bulunmamışız ki almış olduğumuz formasyon ve eğitim, nasıl bir hakkı, tevhidi hakkın toplum sistemini kurma dinamiklerini düşündürsün. Biz bundan haberdar değiliz ki dolayısıyla bu düşünce anlayışının çerçevesinde yeni bir ahlak toplumu arayışına ihtiyaç vardır.

ma, Aguste Comte'un pozitivismi onun da Türkiye'ye yansması liberal modernite. Liberal iktisat sistemi, modernitenin bütün birimlerinin övülmüş olduğu bir düşünce anlayışı. Türkiye bugün bu çerçevede yönetiliyor ve şimdiye kadar bu şekilde yönetildi. Dolayısıyla öteki tarafta yeni bir kavram koyuyorsun Tevhid-i sosyal düşünce üzerine. Bütün sosyal düşünceyi tevhit noktasından ele alan bir sosyal düşünce anlayışı. İşte bizim 7. yy dan 19.yüzyıla kadar yeryüzünün her yerini harekete geçiren, hukuki manada yöneten anlayış tevhittir. İktisat vardır, karşılığında sosyoloji vardır, zamanın kendi dinamiklerine göre sanayi vardır; ancak 19.yy'dan bu tarafa modernleşme aydınlanmacı düşüncenin tesiri neticesinde Tanzimatçı, ittihat ve terakkici gelenek 1923' teki iktisat kongresi çerçevesinde pozitivism ve liberalizmin kabul edilmesi ile modernist bir

aydın tipi, modernist bir toplum oluşturarak tamamen düşünce dünyasının iblisten gelen bir modelleme ortaya çıkarmıştır. Ve biz dolayısıyla bu iki nokta içerisinde baktığımızda pozitivism ve modernite kapitalizm, Marksizm çerçevesinde ortaya koymuş olduğu temel düşüncesinin iktisat, sosyoloji, felsefe, siyaset bilimi, tarih felsefesi bütün bu alanları tamamen buna göre üretiyorsun. Secdeye gidiyoruz, kürsüye çıkıp pozitivismi anlatıyoruz. Buradan bir şey çıkmaz. Onun için hak kavramında bir haksızlık yapıyoruz. Hak kavramının membaında biz daha henüz bulunmamışız ki almış olduğumuz formasyon ve eğitim, nasıl bir hakkı, tevhidi hakkın toplum sistemini kurma dinamiklerini düşündürsün. Biz bundan haberdar değiliz ki dolayısıyla son cümle itibari ile bu düşünce anlayışının çerçevesinde yeni bir ahlak toplumu arayışına ihtiyaç vardır.

5. TÜRKİYE UYGULAMALARINA İLİŞKİN TARTIŞMALAR

Türkiye’de hak ve çalışma erdemi kavramına, çalışanların davranışlarına eleştirel bir yaklaşımla değinilerek ‘toplumsal olarak nasıl daha iyi oluruz’, ‘çalışma hayatımız nasıl daha iyi olur’, ‘aksaklıklarımız nelerdir’ ve ‘nasıl giderilebilir’ sorularına cevap aranacaktır.

Hak kavramını ele alırsak ilk önce muhatabımız olan insana bakarız. İnsanın 3 ilişkisi; insanın insanla, insanın tabiatla ve insanın Allah’la ilişkisi tartışmalıdır. Elmalı’nın Araf suresinin tefsirinde yaptığı çok nefis bir izah vardır. O çerçevede bu ilişkiler önemlidir. Hak, adalet özgürlük ve meşruiyet kavramlarını çok önemsemiştir. Bunlar hukukun en temel dört kavramıdır. Eğer bir hukuk devletine varmak istiyorsak -bu sendikal hakların da nihai talepleri budur- hukuk devletinin bir hukuk toplumundan çıkacağına önem vermeliyiz. Hukuk toplumu olmayan bir toplum hukuk devleti oluşturamaz. Hukuk toplumu

bir bilgi toplumundan çıkar. Bilgi toplumu olmadan hukuk toplumu olmaz. Bu sebeple bilginin ve hukukun, hukuk bilgisinin yaygınlaştırılması gereklidir. Ancak bundan önce de iletişim toplumu olmak gerekir. Yani ayrımcı bir nefret söyleminin toplumun en üst tabakasından en alt tabakasına kadar terk edilmesi gerekir. Dolayısıyla hukuk devletine giden süreç iletişim toplumu, bilgi toplumu, hukuk toplumu ve nihayetinde hukuk devleti şeklinde ilerler. Dolayısıyla bu kavramların yerli yerine oturtulması, analiz edilmesi gerekir. Burada yine kul hakkı ve hakkın kötüye kullanılması çok önem arz etmektedir. Bizim öncelikle üyeler anlamında, bu sendikanın muhataplarının fıkıh dediğimiz insanın lehine ve aleyhine olanları bilmesine yarayacak malzemeyi(haklar el kitabı vb.) insanımıza ulaştırmamız gerekir. Öncelikle çalışanların hakları ile alakalı hukukun yaygınlaştırılması anlamında bilgilendirmeler yapmamız gerekir. Yine genel olarak İslam

devletin temin etmek zorunda olduğu maksad-ihamse dediğimiz haklar vardır. Bu 5 temel esas modern devletlerde eğitim hakkı, sağlık hakkı, emniyet güvencesi ve yargı güvencesi olarak ifade edilir. Bu dört güvenenin sosyal hukuk devleti iddiasındaki Türkiye Cumhuriyeti Devletinin ne kadar sağladığı veya sağlamadığını insanımıza eleştirel olarak anlatmak zorundayız. Ancak burada sivil toplum ve sivil itaatsizlik kavramları öne çıkmaktadır. Sendikalar kendilerini sivil toplum kuruluşu olarak nitelendirdikleri için sivil itaatsizlik kavramının içinin; İslami hak,

adalet, özgürlük ve meşruiyet kavramları çerçevesinde doldurması gerekmektedir. Ayrıca bu hakların küçük kitapçıklar halinde insanlarımıza iletilmesi lazımdır.

Çatışma kavramına ihsan kavramı çerçevesinde ontolojik bakışı nasıl kavramlaştırırız? İlk olarak iyi niyet önemlidir. İyi niyet gayretle birlikte olduğunda anlam kazanır. Gayretsiz bir iyi niyet sadece niyet olarak kalır. Burada karşılıklı hüsnü-zan kavramları söz konusudur. Bu kavramları ihsan kavramı içerisinde değerlendirmemiz gerekir. “Beraatı Zimmet

Çalışan hakları dediğimizde toplumun rızık toplumu mu, risk toplumu mu olduğunun ayrımını yapmamız lazım. Batı’da, Amsterdam’da bir batılı düşünür İslam eserlerini, yazma eserleri incelerken orada rızık kavramına rastlıyor ve oradan rızık kavramının içeriği ve anlamının batı toplumları için uygun olmayacağını düşünerek risk kavramını üretiyor. Bugün toplumumuz geleceğine risk toplumu olarak endişeyle bakıyor.

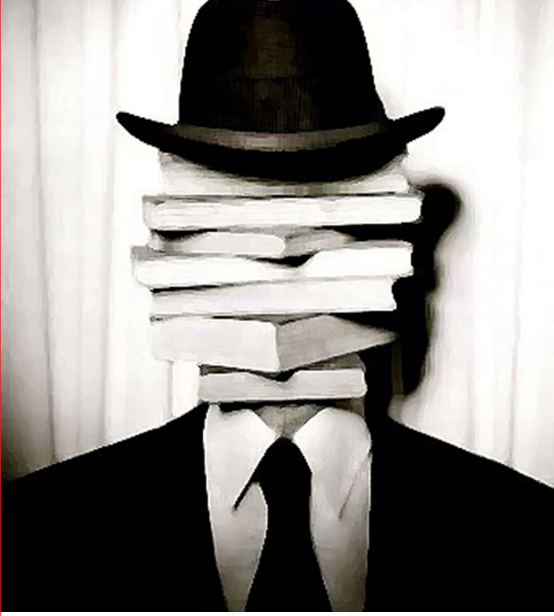
Asıldır” ifadesi mecellede de İstanbul hukukunda da çok temel bir kavram olmakla beraber bugün toplumumuz birbirlerini değerlendirirken böyle değerlendirmiyor. Sendikaların hak arama zeminlerinde bu ilkeleri öne çıkarmaları lazımdır.

Bir diğer sorumuz batı düşüncesinde sınıfsal bir temsil ve mücadelenin kaynağı olan sendikayı kendi değerler dünyamızda nasıl tanımlayabiliriz? Burada yine toplumu bir kere daha tanımlamamız gerekir. Çalışan hakları dediğimizde toplumun rızık toplumu mu, risk toplumu mu olduğunun ayrımını yapmamız lazım. Batı’da, Amsterdam’da bir batılı düşünür İslam eserlerini, yazma eserleri incelerken orada rızık kavramına rastlıyor ve oradan rızık kavramının içeriği ve anlamının batı toplumları için uygun olmayacağını düşünerek risk kavramını üretiyor. Bugün toplumumuz geleceğine risk toplumu olarak endişeyle bakıyor. Bir diğer şey zamanı yaşamayı insanlarımıza anlatabilmeliyiz. Yani bir sivil toplum mücadelesi bugün her ne kadar batı kaynaklı ve ismi böyle ise de ve biz bu ismi ödünç aldığımız halde yerine başka bir isim koyamadıysak bu isimle yürüyerek biz sivil toplum ve sivil itaatsizliği anlamalıyız ve hükümet bildirilerine imza atarken de niye imza attığımızın da izahını yapabilmeliyiz. Yapamıyorsak da kerhen veya zorunlu olduk gibi izahlar yapabilmeliyiz. Anlatamadığımızda bu sendikal hak ve mücadele anlamını yitirmektedir. O zaman karşımızda farklı bir anlayış ve güç vardı ve buna karşı mücadele vardı. Şimdi insanımız kendinden gördüğü bir iktidarla karşı karşıya ve asıl Emr-i Bi'l-Ma'rufun ve bu çerçevede bilgilendirmenin bu sendikal

haklar kapsamında yeniden değerlendirilmesi lazımdır. Ben iktidarların her zaman ifsat edici olduklarına inanırım. Her ne kadar biz iktidara gelsek bile şahsen veya çevre olarak bizde o iktidar yapısı içerisinde o ifsada yakın olabiliriz. Onu frenleyecek olan o sivil toplum yapısıdır. Cemaatler deyin, tarikatlar deyin, meslek kuruluşları deyin ama ne olursa olsun bunu bizim yapmamız lazım. Bunun içinde yine haklar kitaplarına ihtiyacımız var. Çalıştaylar, paneller, sempozyumlar yapmamız lazım. Bir de sivil toplum kuruluşları içerisinde memur olarak bizim ve sizlerin muhatapları iktidar; ancak işçiler ile ilgili de mesela İGİAD gibi çok müstesna kuruluşlar var. Bunlarla mutlaka işbirliği yapılması lazım. Bunlar çalıştırdıkları işçilerin hakları ile alakalı çok güzel ilkeler tespit ettiler ve hükümetle de çok yakın bir şekilde bunları konuşuyorlar.

Türkiye’deki sendikal faaliyetlere önderlik edecek programlar ve ziyaretler yapılabilir. Ayrıca bugün çok önemli bir hale gelen sosyal medya üzerinden bilgilendirmeler yapılmalıdır. Sendikal mücadele sosyal medyada çok zayıf kalmaktadır. Bu güçlendirilerek en azından kendi üyelerinizi bilgilendirebilirsiniz, onlara birtakım hap bilgiler verebilirsiniz, onların eğitimine katkı sağlayabilirsiniz.

Eğer doğruya yaklaşmak istiyorsak önce bildiklerimizin hepsinin yanlışlanabileceğini, hata olabileceğini ve yanlış yorumlar yapabileceğimizi, beynimizin bizi yanıltabileceğini baştan bilmemiz fayda var. Biraz da o yüzden herhalde insanlık tarihinin bilgeleri, mesela Hz. Ali “ilmi, bilimi ayaklarımın altına

Hayat ve kitap maalesef farklı işlemektedir. Bir, kitapta yazarlar; bir de hayat var. İki büyük Müslüman bilim adamı “İslam skill endeks” diye bir endeks oluşturmuşlar. İslami değerleri ele alarak bir sıralama yapmışlar ve sonra da dünyadaki ülkeleri bu İslami değerler endeksi açısından karşılaştırmışlar. Ortaya çıkan en çarpıcı sonuç ise listenin başında hiçbir Müslüman ülkenin olmaması. Varlıkoğlu Hoca bununla ilgili televizyonda bir cümle söylemişti: “hayatım boyunca hiçbir zaman bu araştırmayı okuduktan sonra utandığım kadar utanmadım.” Dolayısıyla hocalarımız anlatıyor, kitabın yorumunu yapıyor, kitapta hak var, adalet var hukuk var vs. fakat bir de hayat var.

koysanız başım göğe erer” veya Sokrates; “en bilge kişi bilmediğini bilen kişidir” gibi sözler söylemişlerdir. Newton’a bu kadar büyük devrimi nasıl yaptın diye sormuşlardır. Bu büyük isim şunu söylüyor: Eğer diyor, benden önceki bilgelerin omuzlarına çıkmamış olsaydım hiçbir şey yapamazdım. Dolayısıyla eğer birtakım büyük devrimler yapmak istiyorsanız, yeni bir şeyler kurmak istiyorsanız mutlaka sizden önceki o birikimin üzerine kuracaksınız.

Hayat ve kitap maalesef farklı işlemektedir. Bir, kitapta yazarlar; bir de hayat var. İki büyük Müslüman bilim adamı “İslam skill endeks” diye bir endeks oluşturmuşlar. İslami değerleri ele alarak bir sıralama yapmışlar ve sonra da dünyadaki ülkeleri bu İslami değerler endeksi açısından karşılaştırmışlar. Ortaya çıkan en çarpıcı sonuç ise listenin başında hiçbir Müslüman ülkenin olmaması. Varlıkoğlu Hoca bununla ilgili televizyonda bir cümle söylemişti: “hayatım boyunca hiçbir zaman bu araştırmayı okuduktan sonra utandığım kadar utanmadım.” Dolayısıyla hocalarımız anlatıyor, kitabın yorumunu yapıyor, kitapta hak var, adalet var hukuk var vs. fakat bir de hayat var. Bu hayatı yaşayan bizler bunları; bencilliğimizle, açgözlülüğümüzle, hırslımızla ve birtakım şeylerle meşrulaştırarak yorumluyoruz. Maalesef kendi doğamızdaki bencilliklerimizi son derece kutsal birtakım şeylerin arkasına saklayarak rahatlıkla meşrulaştırıyoruz. Peki, ne yapacağız? Bunu sendikacılık alanına çekersek örneğin; ekonomik boyutta sendikacıların en çok ilgilendiği konulardan birisi bu toplumdaki adaletsizlikleri ortadan kaldırmaktır. Bir toplumdaki ekonomik ada-

Amerikalılar, Avusturyalılar, Avrupalılar bizden daha çok güveniyorlar birbirlerine? Bu bizim insan olarak yanlış olmamızdan mı, ahlaksız olmamızdan mı kaynaklanıyor? Bunun son derece sosyal, ekonomik bir takım temel gerekçeleri ve bu durum toplumun gelişmişlik düzeyi ile yakından ilgilidir. Yani burada kıymetli hocalarım hayatın temel metinlerinden son derece doğru, derinlikli tespitler yapabilirler. Ama bu durum o tespitlerin pratiğe nasıl geçeceği, o hayattaki insanların temel öncelikleri ve değerleri ile ilgilidir.

letsizliklerin ölçütlerinden birisi gelir dağılımı bozukluğudur. Dünyaya baktığımızda hem Türkiye’de hem de diğer Müslüman ülkelerin birçoğunda gelir dağılımı katsayısı son derece bozuk. İslam skill endeksini hazırlayanların söyledikleri şu: “Petrol körfezde de çıkıyor, Norveç’te de çıkıyor. Norveç petrolü halkına eşit vadeli dağıtırken körfezdekiler küçük bir oligarşinin elinde bunu tutuyor.” Bu İslam’ın adalet ilkesine ters düşüyor. Müslümanlar ülkeler aşağı düşüyor, diğer ülkeler yukarı çıkıyor. Dolayısıyla bu eşitlik talebinin ekonomik anlamda daha çok gündeme getirilmesi lazım.

Bazen toplumda farklı gerekçelerle toplumu motive edebilmek için ideal durum öne çıkartılıyor; ancak hayatın gerçekleri geri planda kalıyor. Bir insanın bir metni, bir değeri nasıl yorumlayacağı ve nasıl yaşa-

yacağı ilk önce o insanın sosyo-ekonomik durumu ile yakından ilişkilidir. İnsan davranışı ve motivasyonu ile ilgili teorilere baktığınız zaman; temelde fizyolojik ihtiyaçlar, güvenlik ihtiyaçları karşılanmadan daha yukarıdaki sevgi, aidiyet, kendini gerçekleştirme gibi ihtiyaçların ihmal edildiği görülür. Bugün dünyadaki ve ülkemizdeki insanlar daha çok hayatta kalma ihtiyaçlarına odaklanmış durumdadır. Yani fizyolojik ihtiyaçları ön plandadır.

İnsanımız karnını doyurma, güvende olma, işini koruma derdinde olduğundan bunun üzerindeki diğer ihtiyaçlar, en yukarıdaki ihtiyaçlar daha sonra geliyor. Şimdi güven düzeyi son derece düşük bir dünyada yaşıyoruz. Bizim değerlerimiz hususunda güven düzeyimiz neden bu kadar düşük? Niye Amerikalılar, Avusturyalılar, Avrupalılar biz-

den daha çok güveniyorlar birbirlerine? Bu bizim insan olarak yanlış olmamızdan mı, ahlaksız olmamızdan mı kaynaklanıyor? Bunun son derece sosyal ve ekonomik bir takım temel gerekçeleri ve bu durum toplumun gelişmişlik düzeyi ile yakından ilgilidir. Yani burada kıymetli hocalarım hayatın temel metinlerinden son derece doğru, derinlikli tespitler yapabilirler. Ama bu durum o tespitlerin pratiğe nasıl geçeceği, o hayat-taki insanların temel öncelikleri ve değerleri ile ilgilidir.

Her toplumda değerler ihtiyaçla yakından ilişkilidir. Değerler ihtiyaçla nasıl yakından ilişkili olabilmektedir? Örneğin yokluğun olduğu bir dönemde insanlar yokluğu, açlığı, bir lokma bir hırka felsefesini yüceltirken varlığın olduğu yerde günümüzde çok tartışılıyor, bu sefer tüketim, lüks ve gösteriş

Her toplumda değerler ihtiyaçla yakından ilişkilidir. Değerler ihtiyaçla nasıl yakından ilişkili olabilmektedir? Örneğin yokluğun olduğu bir dönemde insanlar yokluğu, açlığı, bir lokma bir hırka felsefesini yüceltirken varlığın olduğu yerde günümüzde çok tartışılıyor, bu sefer tüketim, lüks ve gösteriş yüceltmeye başlanır. Önce insanı doğru anlamalıyız. Batının bilimi karşısında bize ait bilimin olması gerekiyor. Ama bu şuna benziyor. İnsanlığın sosyal bilimlerdeki birikimini reddetmek, daha kolay anlaşılabilir diye teknikten örnek vereceğim; Hazarfenin bıraktığı yerden uzay teknolojisine başlamak anlamına gelir, anladınız mı? Eğer uçak yaparsanız dünyada kimlerin etkisi var bunu bileceksiniz, bunun üzerine yeni patentleri siz alırsanız orada sizin biliminiz olur.

yüceltmeye başlanır. Önce insanı doğru anlamalıyız. Batının bilimi karşısında bize ait bilimin olması gerekiyor. Ama bu şuna benziyor. İnsanlığın sosyal bilimlerdeki birikimini reddetmek, daha kolay anlaşılabilir diye teknikten örnek vereceğim; Hazarfenin bıraktığı yerden uzay teknolojisine başlamak anlamına gelir, anladınız mı? Eğer uçak yaparsanız dünyada kimlerin etkisi var bunu bileceksiniz, bunun üzerine yeni patentleri siz alırsanız orada sizin biliminiz olur. Ama şunu da unutmayın, Türkiye'nin ihracatı içerisinde yüksek teknolojinin oranı %2'dir. Hi-Tech oranı %2'dir. Türkiye'de ARGE'ye ayrılan kaynak %1'dir. Bu son on yılda aşağı yukarı %0,5-0,6'lardan %7'lere geldi. 10-12 yıldır büyük bir artış görülmektedir. Milli gelir de arttı, 3-4 kat artmıştır. Ama unutmayın %1 ise Türkiye'nin GSMH'si ne kadar, yaklaşık 800 milyar dolar, %1'i ne eder? 8 milyar dolar. Bu rakam Samsung'un ARGE'ye ayırdığı rakamdan daha düşük bir rakam. Bilim mi üreteceksiniz, sadece Samsung kadar kaynak ayırmıyorsunuz bir ülke olarak, üstelik son on yılda ARGE'ye ayırdığınız kaynak 4-5 kat arttığı halde. Dolayısıyla hayat dedik ancak bir de gerçekler var.

Bugün elimizde kullandığımız veriler Avrupa değerler araştırması, dünya değerler araştırması, Amerikalıların yaptığı araştırmalar, Avrupalıların yaptığı araştırmalardır. Mevcut başka veri yoktur. Dolayısıyla araştırmaları sendikalar yaptırabilir, düzenli olarak toplumun nabzını ölçebilir, karar alıcılara düzenli bilgi taşıyabilir. Türkiye'nin araştırmacıları, sosyal bilimcileri bu istatis-

tiksel teknikleri kullananlar, batılıların hazırladığı ham verilerle değil, sendikaların düzenli olarak sunduğu ham verilerle Türkiye değerler araştırması vb. araştırmaları yürütebilir ve Türkiye'deki sosyal bilimciler ya da Türkiye'deki insanlar bu verileri kullanarak toplumu anlamaya çalışabilir.

Bu önerilerin hemen ardından bir soru daha eklememiz gerekiyor: Erdemli bir çalışma anlayışını bireyde nasıl inşa edeceğiz? Tüketim toplumunun istek ve arzularının güdülediği insan sorununu, hep daha fazlasını kazanmak için motive edilmiş insanı nasıl erdem yönünde değiştirme veya dönüştürme şansına sahip olacağız? Bu anlamda bazı kazanımlar ihsan gibi, doğruluk gibi, işi hak etme gibi unsurlar önemlidir. İşverenler veya yöneticiler kişilere yönelik liyakat değerlendirmesi yapmalıdır. Kamuda bu biraz daha farklı bir tartışmaya gidiyor. Çünkü devlette statü rejimine göre tanımlanmış bir iş ilişkisi olduğu için genellikle merkezî sınavlarda, o anlamda beceri ve yetenekler çok da iyi analiz edilmeden bir eşleştirme gerçekleşiyor ve işi sahiplenme duygusu, işe karşı sorumluluk duygusu diğer durumlara göre daha düşük seviyeye inebiliyor.

Bu anlamda, işin tabii eğitime bakan bir boyutu da var. Çünkü biz güç ve statü taleplerini gerçekleştirirken bu durum gençlere de sirayet ediyor. Eğitim sürecinde gençlere de bunu bu şekilde aktarıyoruz. Öğrencilere iş seçimini sağlarken, işi ne kadar becerebileceği, bu anlamda yeteneklerinin ne kadar uygun olduğunu değil; daha çok işin getirisini, toplumsal statüsünü, saygınlığını ön plana çıkartıyoruz ve bunun sonucunda işiyle

maddi ilişki kurmuş ama mana anlamını tamamen yitirmiş bir çalışan tipiyle karşı karşıya kalıyoruz. Yani iş ile mana bağlantısının yeniden kurmamız gerekiyor. İşin aynı zamanda toplumsal saygınlığını, kendisini gerçekleştirmesinin bir aracı olduğunu ve o işi doğru yapmasının erdemli ve saygın bir hareket olduğunu yeniden tanımlayacak bir çabaya ihtiyacımız var.

Sorunumuz, erdemler ve ahlak eğitimidir. Bu sendikanın omurgasını doktorlar, hemşireler ve diğer sağlık çalışanları oluşturmaktadır. Sağlık çalışanlarının yeminini etmiş olmalarına rağmen hastalara gülümsemediğini bile birçok kez yaşadık. Söz konusu problem Osmanlı'dan beri tıbbiye denilen tıp mekteplerinin biyolojik materyalizme dayanması, Batı tipi bir eğitim olması, hatta tıp fakültelerindeki ahlak derslerinin adının bile

“Deontoloji” olmasından kaynaklanmaktadır. Deontoloji, insandan ve insani duygulardan, durumlardan arındırılmış bir kural ahlakıdır. Genelde sağlık çalışanlarının böyle bir sorunu vardır. Bunların ciddi bir ahlak eğitimi almaları gerekiyor. Bu ahlak bir erdem meselesidir. Bir erdemden arındırılmış iş ahlakı vardır; bir de erdemle birlikte iş ahlakı vardır.

Mesela, buna şu örneği verelim: Gazali'nin iş ahlakıyla ilgili “Allah'ın 99 güzel isminin üçü ‘El Halik, El Bari, El Musavvir’ üzerine bina ettiği bir düşüncesi vardır. Akşam namazlarından sonra okunan, Haşır Suresinin son ayetinde “Huvalâhulhâliku lbâriûlmusavviru” (O Allah ki; Yaratan'dır, Bâri'dir (yokken var eden), Musavvir'dir (şekil verendir), güzel isimler O'nundur (Haşır suresi. 24. Ayet) denilmektedir. Gazali

Osmanlı'dan beri tıbbiye denilen tıp mekteplerinin biyolojik materyalizme dayanması, Batı tipi bir eğitim olması, hatta tıp fakültelerindeki ahlak derslerinin adının bile “Deontoloji” olmasından kaynaklanmaktadır. Deontoloji, insandan ve insani duygulardan, durumlardan arındırılmış bir kural ahlakıdır. Genelde sağlık çalışanlarının böyle bir sorunu vardır. Bunların ciddi bir ahlak eğitimi almaları gerekiyor. Bu ahlak bir erdem meselesidir. Bir erdemden arındırılmış iş ahlakı vardır; bir de erdemle birlikte iş ahlakı vardır.

bu üç güzel ismin Müslüman'ın iş ahlakını oluşturacağını söyler. Şöyle ki: Halik ismi Gazali'ye göre yoktan var etme değildir, icat etmedir. Birtakım unsurları bir araya getirerek yeni bir şey ortaya koymadır. Allah Halik ismiyle kâinata ne yaratmışsa birtakım unsurları bir araya getirmiş ve yeni bir şey ortaya koymuştur. Bunu yaparken Allah matematiksel olarak davranmış ve her şeyi matematiksel ölçülere uygun bir şekilde ortaya koymuştur. İkincisi, Bari, Allah yaptığı her şeyi sağlam yapmıştır. Üçüncüsü olan Musavvir, Gazali'ye göre Allah'ın yaptığı işi estetik, güzel yapmasıdır. Gazali diyor ki "Bir Müslüman'ın iş ahlakının olabilmesi için bu üçünün mutlaka tahakkuk etmesi gerekmektedir. Mesela birincisinin gerçekleşebilmesi için Müslümanların matematik bilmesi lazım. Müslümanların matematik bilmesi farzı kifayedir; eğer hiç kimse bilmiyorsa farzı ayındır. İkincisinin gerçekleşebilmesi için Müslümanların fen bilimleri, mühendislik bilimleri bilmesi lazım. Üçüncüsünün gerçekleşebilmesi için Müslümanların estetik bilince sahip olması lazım."

Söz konusu ifadelerimizi en iyi örnekeleyecek kişilerden biri Mimar Sinan'dır. Birincisi, matematiksel ölçüler ciddi manada uygulanmıştır, işinin ehli olan herkes bunu bilir. İkincisi, sağlamdır yani yüz yıllara meydan okurlar. Üçüncüsü estetikdir. Yani bu iş ahlakının içerisinde Allah'ın güzel isimleri olduğu için insan da bir kenara bırakılmamıştır. Mimar Sinan'ın camilerinde rahat edersiniz, soğuk değildir, insanı sarar. Yani insanı içinde âdeta bir beşik gibi barındırır. İnsanın da içinde olduğu bir iş ahlakının oluşturulması lazım. Bu bizim geleneğimizde vardır. Bu

nun bir şekilde doktorlara da aktarılması yararlı olacaktır. Ancak meseleye değerler- eğitim ilişkisi açısından baktığımızda da yine sorunlarla karşılaşılıyor. Eğitim düzeyinde sağlanan gelişmeler değerler merkezinde arzu edilen sonuçların ortaya çıkmasına imkân vermiyor. Lisans eğitiminde öğrencilere, etik kodlar ve etik kurallar anlatılıyor. Ancak bu anlatılan etik kodlar hem AB müktesebatı hem de Birleşmiş Milletler genel ilkeleri çerçevesinden gidilerek aktarılıyor. Dolayısıyla günlük yaşamımıza ilişkin bir dönüşüm sağlayamıyor. Bu değerler aktarımının Ahi teşkilatında olduğu gibi usta-çırak ilişkisiyle kuşaktan kuşağa aktarılması boyutunda bir niteliğe sahip olması gerekmektedir.

Staj vesilesiyle çocuklar alana gittiği zaman tersine bir sosyalleşme sürecine giriyorlar. Yani olumsuz sosyalleşme sürecine giriyorlar ve örnek aldıkları, model aldıkları meslek elemanlarının üzerinden olumsuz bir kültürlenme ya da değer yargılarında olumsuz yükleme alıyorlar. Bunu sağlık çalışanları üzerinden örneklersek yeni çalışmaya başlayan kişi sahada ilk gördüğü meslek elemanı nasıl davranıyorsa onun gibi davranmaya gayret ediyor. O nedenle, bu modelleme aşamasında her bir meslek elemanının bu anlamda mesleki sorumluluk olarak yani okulda okuduğu etik kodların dışında usta-çırak ilişkisini yeniden hatırlaması gerekiyor. Eğer kültür kuşaktan kuşağa aktarılan bir şey ise ve bu değerleri biz hem anamızdan babamızdan aldığımız örflerle ve yaşadığımız toplumla aktarabiliyorsak her bir meslek grubu da oturup bunu düşünmeli ve bu sistem içerisinde birbirimizi nasıl geliştireceğimizi de ortaya koymalıyız.

6. SENDİKAL DEĞERLENDİRMELER

Sendikacılık başlığı altında öncelikli olarak günümüz sendikalarına küçük bir eleştiri yapmak istiyoruz. Gerçekte sendikacılık ne olmalı? Çalışanlara neler sağlamalı? Bu sorular eşliğinde eleştiri de bulunup bizim Sağlık-Sen olarak amacımız nedir? Bugüne kadar neler yaptık? Sendikacılıkta neleri değiştirmeye çalışıyoruz? Bunlara değineceğiz.

Bugünün Türkiye'sinde sendikaların aşırı siyasallaştıklarını ve âdeta siyasal kamp-lara dönüştüklerini görüyoruz. Sendikal hakların sağlanması ve geliştirilmesinden ziyade, birbirleriyle siyasal arenada şiddetle çarpıştıklarına şahit oluyoruz. Sendikalar genellikle sadece hak alma iddiasında görünüyorlar; fakat hakkın aynı zamanda verilmesi gereken bir erdem olduğunun da

çok farkında değiller. Çünkü Anayasa'nın 41. maddesinde çalışma hakkıyla beraber bir ödev kavramı da geçiyor. Dolayısıyla çalışma ödevi dediğimiz, Anayasal anlamda böyle bir şey de söz konusu, ama daha çok hak arama bağlamında faaliyetlerin olduğunu gözlemliyoruz. Sendikaların hak arama çabaları ile birlikte ödevlere ilişkin sorumluluklarda da üyelerini bilgilendirmesi büyük önem taşımaktadır. Sendikaların üyeleri için eğitim geliştirme destekleri yanında kişisel ve değer merkezli gelişim hedeflerini de politikaları içerisine dâhil etmeleri gerekmektedir. Erdem ve değer merkezli bir sendikacılık anlayışının ancak bu yolla sağlanacağı açıktır.

Üyelerin mesleki gelişimlerine katkı sağ-layarak onların iş verimliliklerini ve motivas-

yonlarını artırmaya yönelik bir çaba içerisinde değiller. Kamu görevlileri sendikacılığı, işçi sendikacılığından çok farklı olsa da aldığımız kadar hatta fazlasıyla verebilme düşüncesi ve anlayışı içerisinde üyelerini böyle bir motivasyona, böyle bir değer yapısına yönelik bir yönlendirmeye fazlasıyla ihtiyaç duyulmaktadır ki; bu farklı bir sendikacılık anlayışının gelişmesine katkı sağlayabilsin. Ve sendikaların, özellikle kamu görevlileri sendikalarının bu haliyle artık bir eğitim kurumu haline dönüştürülmesi, hatta eğitim kurumları açmaları ve üyelerinin mutlaka belli periyotlarla eğitime tabi tutulması gerekiyor. Özellikle temsilcilerin Türkiye'nin hemen hemen bütününde, günlük siyasal, ekonomik, sosyal ve sendikal faaliyetlerde ortak söylemi geliştirecek bir birikime sahip olmaları gerekiyor. Öncelikle onlardan başlanan daha sonra da mümkünse diğer sektörel alanlardaki üyelere bu tür ciddi, sürekli bir eğitimin verilmesi gerekiyor.

Sendikaların toplumsal yönüyle algılama biçiminin müspet olabilmesi için hem kendi sendika üyelerine yönelik hizmetlerde bulunması lazım hem de hizmet alanların zihninde size karşı olumlu bir olgu oluşması lazım. Sağlık-Sen'e bağlı olan sendika üyeleri çoğunlukla hekim ve sosyal hizmet uzmanları olup sosyal hizmet ve tıbbi ağırlıklı bir hizmet sunmaktadır. Bütün gelişmiş Avrupa ülkelerinde gerek sosyal hizmet gerekse tıbbi hizmetlerin manevileştirildiğini görüyoruz. Dolayısıyla nasıl ki hizmet alma bir haksızlık, tıbbi hizmet, manevi destek hizmeti, manevi bakım hizmeti almak da bir haktır. Dolayısıyla özellikle tedavisi mümkün olmayan, tıbbi rehabilitasyonun artık pek geçerliliği olmayacak ölümcül hastalıklara yakalanmış, geriatrik hastalıklara yakalanmış, en önem-

li olan ise, geri dönüşü olan hastalıklarda, bundan bir sene önce Diyanet İşleri Başkanlığı ile Sağlık Bakanlığı arasında işbirliği ile hastanelerde din görevlilerinin çalışması gerçekleşti. Yaklaşık 100 saat eğitim aldılar. Manevi destek elemanları olarak istihdamları söz konusu oldu. Geçen sene biz 30 tane eleman yetiştirdik, bu sene 80 tane hedefliyoruz. Dolayısıyla hekimlerimizin de Diyanetten gelen ve gerçekten eğitilmiş, bu alanı bilen manevi destek elemanlarıyla güzel bir diyalog, bir koordinasyon içinde çalışmalarını ve manevi destek elemanlarının da sağlık ekibinin içinde, sağlık iyi olma hali de olduğundan dolayı bu ekibin içinde yer alması noktasında daha ılımlı bir tavır takınmaları konusunda eğitim almaları gerekiyor.

Yukarıdaki eleştiri ve önerilerin ardından bizim sendikal amacımızı ve anlayışımızı şu şekilde açıklamak mümkündür: Biz söylediklerimizle aynı zamanda amel etmek, bunları hayata geçirmek, sendikacılığımızın temeli haline getirmek ve sadece tabanın talepleri peşinde koşan bir sendikacılık değil tabanını değiştiren ve dönüştüren bir sendikacılık hareketi ortaya koymaya çalışıyoruz.

Memur-Sen olarak biz hak kavramını sadece çalışanların kendi hakkı olarak değil, ayrıca milletin hakkı, hukuku, dünya mazlumlarının sesi olarak da ele alıyoruz. Yani biz millet adına sendikacılık yapıyoruz. Türkiye'deki gelişen olumsuz olaylara karşı bir duruş sergileyerek milletin hakkını aradığımızı, dünya mazlumlarının sesi olarak onlara yardım elimizi uzatarak onların hakkını aradığımızı ve bunun yanında da çalışanların hakkını doğru noktada aradığımızı ifade etmeye çalışıyoruz.

KATILIMCILAR

Abdülaziz ASLAN

Ali SEYYAR (Prof. Dr.)

Ayşen GÜRCAN (Prof. Dr.)

Celal TÜNER (Prof. Dr.)

Durali BAKI

Ertan ÖZENSEL (Prof. Dr.)

Fatih SEYRAN

Fethi GÜNGÖR (Doç. Dr.)

Hamza YAŞAR OCAK (Yrd. Doç.)

Hasan AYIK (Prof. Dr.)

Hasan BACANLI (Prof. Dr.)

Himmet BAYAR

Hüseyin HATEMİ (Prof. Dr.)

İdris BAYKAN

İsmail ÇOR

Kemal ÇIRAK

Mehmet AZİMLİ (Prof. Dr.)

Mustafa İSLAMOĞLU

Mehmet GÖZLÜ (Arş. Gör.)

Mehmet Merve ÖZAYDIN (Doç. Dr.)

Metin MEMİŞ

Muharrem BALCI (Avukat)

Murat KALEM

Mustafa Necmi İLHAN (Prof. Dr.)

Mustafa ÖRNEK

Osman ŞİMŞEK (Doç. Dr.)

Özcan KARS (Dr.)

Semih DURMUŞ

Tarık TUFAN (Senarist, Yazar)

Veysel BOZKURT (Prof. Dr.)

Yusuf Ziya UYSALER

MAKALE ÇAĞRISI

30 AĞUSTOS ZAFER BAYRAMIMIZ KUTLU OL...

BAŞARAMAYACAKSINIZ...

HIÇBİR TERÖR ÖRGÜTÜ BİRLİK VE BERABER...

SASAM ENSTİTÜSÜ ASİSTAN HEKİMLERİN S...

SASAM-SDE İŞBİRLİĞİ İLE "MODERNİZM, DEĞ...

SASAM ENSTİTÜSÜ ACİL VE KORUYUCU-ÖN...

SASAM ENSTİTÜSÜ KAMUDA TEDAVİ EDİCİ ...

**SAĞLIK VE SOSYAL
POLİTİKALARA
BAKIŞ
DERGİSİ**

MAKALE ÇAĞRISI
REVIEW OF HEALTH AND SOCIAL POLICIES

Sağlık ve Sosyal Politikalar Bakış Dergisi, Sağlık ve Sosyal Hizmet Çalışanları...

HABERLER & DUYURULAR

[Tüm Haberler](#)

SAĞLIK OKURYAZARLIĞI SEMPOZYUMU
ANKARA'DA YAPILDI

Sağlık-Sen SASAM Enstitüsü tarafından
düzenlenen Halk Sağlığı Günleri Sağlık Oku...

HEMŞİRELİK SEMPOZYUMU SONUÇ
BİLDİRGESİ AÇIKLANDI

Yerleştiğimiz 11 Mayıs Başkent
Öğretmenevi'nde 3 oturum ve 11 beşikte yapı...

SASAM, YAŞAM BOYU SAĞLIK
ZİRVESİ'NDE

Sağlık-Sen Genel Merkezi tarafından sağlık,
sosyal ve iş gücü politikalarında bi...

YAZARLAR

[Tüm Yazarlar](#)

Mustafa Necmi İLHAN
SAĞLIKTA BİLGİ KIRILILIĞI
KAYNAKLARI VE SAĞLIK
OKURYAZARLIĞI

Fatih SEYRAN
ÇOK PAYDAŞLI SAĞLIK
SORUMLULUĞU

Okunması gereken bir yazıdır. Sağlık-Sen'in...
SAĞLIK OKURYAZARLIĞI SEMPOZYUMU

Okunması gereken bir yazıdır. Sağlık-Sen'in...
BİLDİRGESİ AÇIKLANDI

Okunması gereken bir yazıdır. Sağlık-Sen'in...
SASAM, YAŞAM BOYU SAĞLIK ZİRVESİ'NDE

Mustafa Necmi İLHAN
SAĞLIKTA BİLGİ KIRILILIĞI
KAYNAKLARI VE SAĞLIK
OKURYAZARLIĞI

Fatih SEYRAN
ÇOK PAYDAŞLI SAĞLIK
SORUMLULUĞU

Sağlık-Sen Strateji Araştırmalar Merkezi Enstitüsü
sosyal medya ve web adresimiz

SAĞLIK-SEN GENEL MERKEZİ
GMK Bulvarı Özveren Sok. No:23
Demirtepe/ANKARA
Tel: 0 312 444 1995
Faks: 0 312 230 83 65
GSM: 0 506 397 92 92
www.sagliksen.org.tr